

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

DS

0 213 308

297000659

COBISS

ZEM

Zbirka

Svobodomiselnih
naukov v dveh
razpravah

I. Evangelij
svobodomiselca

II. Kako so
nastale vere

Zbral E. Gorshe

Tisk Glas Svobode, 2656-58 So. Crawford Ave., Chicago.

546

213308

213308

Z 659/1970

8

I.
**Evangelij
Svobodomiselca**

**Zbirka
Ingersollovih
naukov**

Nekateri narodi so si svoje bogove izposodili. Eden takih je tudi naš kristjanski bog, to vsekakor moramo priznati. Ko so Judje prenehali biti samostojen narod — sam zasé, in vsled tega niso vedeli kaj početi s svojim narodnim bogom, so si ga pa prilastili naši prvi kristjani, naši predniki, z novim odrešenikom vred, in za svojega so sprejeli tudi hudiča. Ta izposojeni Jehova pa je še vedno predmet vsestranskega čaščenja in izposojeni vrag ima še vedno velik vpliv na domišljijo naših ljudi. Še vedno se veruje, da hodi okrog po zemlji, kakor rjoveč lev iskajoč koga bi požrl ter še vedno nastavlja nevarne pasti in zvite zanjke, da ugrabi naše neskrbne in nič hudega sluteče duše, skratka, še vedno vodi s precejšnim vspehom stari boj proti izposojenemu bogu. Resnično! Mislečemu človeku ni težko raztolmačiti, kako so nastali vsi ti bogovi in maliki. Vsi brez izjeme so skozinskoz človeškega izvora, vse si jih je človek sam ustvaril, z človekom so stopili na svetovno pozorišče in s svojimi prijatelji so zopet odstopili, ko so odigrali svojo

vlogo. Ako bi danes zavladatale iste razmere, pojavili bi se zopet jednaki bogovi. Ne le da je človek svoje bogove sam ustvaril, ustvaril jih je celo iz ravno tiste snovi in tvarine kot je obdajala njega samega. Navadno jim je dal svojo lastno obliko in podobo; upodobil jih je z rokami, glavo, nogami, očmi, ušesi in jezikom. Vsak bog je govoril v materinščini dotičnega naroda, pri katerem se je nahajal, in bil je podvržen tudi vsem tistim zgodovinskim, zemljepisnim, zvezdoslovnim in narodopisnim zmotam, v katerih so živeli sami, in katere so bile lastne dotičnemu narodu. Noben bog ni v čem nadkriljeval svojega ljudstva, katero ga je ustvarilo. Zamorci upodabljajo svoje bogove s črno kožo in volni podobnimi lasmi. Mongolec je dajal svojim bogovom rumeno barvo in temne mandelnaste oči. Judom ni bilo dovoljeno upodabljati boga; ako bi jim bilo dovoljeno, bi danes videli njihovega Jehova gotovo s črno polno brado, bledim podolgastim obličjem, zakrivljenim nosom in dolgimi kodri. Egipčanskim bogovom je odsevala iz obraza ona udana potrpežljivost in tisti tožno mili, krotki pogled ljubezni polnega in globoko pobožnega ljudstva, ki jih je ustvarilo. Bogovi severnih krajev se nam predstavljajo zaviti v tople kožuhe, a oni v tropičnih krajih pa nagi. Indijski bogovi se upodabljajo včasih jezdeči na slonih; bogovi na otočju Velikega oceana so bili izvrstni plavači, in božanstva Eskimov in drugih ljudstev arktičnega ozemlja pa ljubijo

šosebno mast morskega kita. Skoro vsa ljudstva so izrezovala podobe svojih bogov iz lesa, zabita ljudska masa pa je navadno ravnala z njimi tako kot s pravimi bogovi, katere so one podobe predočevale, in tem malikom in krivim bogovom so veljale in veljajo še danes molitve in žrtve!!

Pred nekaj leti sem čital v naprednih slovenskih časopisih kakšni so še dandanašnji običaji v mnogih paganskih deželah, ako se ljudstvo čuti po svojih bogovih zanemarjeno, in ako se njih prošnje kljub dolgotrajnim gorečim molitvam niso uslišale, se ljudstvo kar jednostavno odkriža svojih malikov kot nepotrebnih bogov, ki so popolnoma odveč in zanič, ali jih pa razžaljivo kolne in pretepe na zelo sramoten način. "Kaj si neki domišljuješ ti nič vredna mreina", — se pač potem sliši, — "dajamo ti za stanovanje krasen tempelj, oblačimo te v zlato, hranimo te z najizbranejšimi jedili in darujemo ti miro in kadilo, a navzlic vsej naši skrbnosti si tako nehvaležen, da nam naših prošenj ne uslišiš?" Potem telebnejo boga s prestola na tla in ga vlačijo po blatnih cestah. Če se pa med tem časom želje ljudstva izpolnejo, potem osnažijo in očistijo svojega malika z slovesnimi obredi, pripeljejo ga nazaj z velikim pompom in ga zopet postavijo v templju na prejšni prostor; ljudstvo pa skezano pade na kolena in prosi odpuščanja za svoje bogokletno početje. "Da govorimo res-

nico", — pravi potem ljudstvo, — "bili smo nekoliko prevročekrvni, in ti si bil s svojim usmiljenjem prepočasen; pravzaprav si toraj sam kriv, če smo grdo ravnali s teboj. Pa, — kar se je enkrat zgodilo, se ne da več predrugačiti; ne govorimo toraj več o tem; in če hočeš to, kar se je zgodilo pozabiti in se v bodoče bolj podvzati, oblačili te bomo zopet v zlato in škrlat, bolj razkošno kot pa kedaj poprej". Temu smešnemu počenjanju otrok narave se mogoče kdo posmehuje, toda pomislite: ali smo dandanašnji v resnici kaj boljši, pametnejši, naprednejši od prej omenjenih paganov? Nismo li mi ameriški Slovenci, napram vsej namišljeni naprednosti in izobraženosti o kateri se vse povsod toliko govori, da že človeka od samega napredka kar glava boli, še pravi pravcati malikovalci, ko častimo in slepo verujemo svojim malikom, katere smo si jih sami ustvarili in postavili na prestol, da nas slepijo, izžemajo, in s svojo umazano osebno politiko zastrupljajo???

Človek ni bil radi bogov nikdar v zadregi: molil in po božje častil je vse, celo najnižje in najgnusnejše živali. Molil je ogenj, zemljo, zrak, vodo, svetlobo, zvezde, mesec, solnce, ter stoletja in stoletja je padal na tla pred strupenimi kačami in grdimi kuščaricami. Divja plemenena so si napravila svoje bogove in malike iz stvari, katere so prejeli od omikanih narodov. Divjaki z imenom "Todas" so molili nek švi-

carski kravji zvonec. Kotasi pa so častili dva srebrna krožnika za juho, ki so ju smatrali za boga in njegovo boljšo polovico, in neko drugo pleme divjakov si je napravilo boga iz navadne igralne karte "srčni kralj".

Ker je mož v telesnem oziru močnejši nego žena, je razumljivo, da so bili višji in močnejši bogovi vedno moškega spola. Če bi pa žena bila močnejša kakor mož, bi se najbrž one prirodne sile, katere so si jih mislili kot povzročiteljice raznih prikaznij v naravi, prisposodbljale kot orjakinje nadčloveške velikosti. Morda bi jih danes gledali v naših modernih cerkvah celo kot prave boginje, v razkošnih oblekah, z nagimi prsi, nakodranimi in nazaj počesanimi lasmi, skratka, kot elegantne dame, v soglasju z današnjo višjo kulturo! Ničesar ni bolj naravnega nego to, da je slehern narod prenesel na svojega boga svoj lasten značaj, in da si vsak posamezen človek predločuje svojega boga s svojimi lastnimi posebnostmi, oziroma si ga ustvari takšnega kakoršen je sam. Človek v svojem mišljenju ni samostojen; sploh drugih mislij imeti ne more, kakor one, katere mu jih vdihnejo razmere, v katerih se nahaja, in njegova okolica. Predstavljati si nemore ničesar, kar bi bilo docela različno od onega, kar vidi in sliši in čuti. Pretirava in zmanjša, uredi in razdeli, spači in zlepša pač lahko, lahko tudi zboljša, poveča primerja vse ono, kar vidi, čuti, sliši, namreč:

vse, kar spoznava s svojimi peterimi čuti; toda sam iz sebe ven ne more ustvariti nobenih novih pojmov ali mislij. Videl je pojave velike moči, zato pravi vsegamogočnost! Živel je, zato more reči: neumrjočnost! Ve kaj je čas, zato pravi: večnost! S pomočjo razuma si je napravil gotove nadčutne, nadnaravne predstave, zato reče: bog! Videl je primere zlobnosti zato pravi: Satan! Nekaj žarkov sreče je posijalo v temo njegovega življenskega paradiža, zato pravi: rajska blaženost ali nebesa! Okusil je bedo v vseh njenih nešteti oblikah, zato pravi: pekel! Vsi ti pojmi pa eksistirajo le v človeški domišljiji; vse njene zračne gradove se je moralo ometati, kakor omečejo zidarji z malto svojo zgradbo, s pretirano, pomanjšano, sestavljeno, razdeljeno, spačeno, olepšano, zboljšano ali povišano istinitostjo, tako da vsa ta stavba pravzaprav ni nič drugega nego mešanica onega, kar človek zazna s svojimi čuti. To je približno tako kakor če bi se hotelo leva opremiti s peruti orla, s kopiti bizona, repom konja, podtrebušno vrečo kengeruja in s truplom slona. Domišljija bi si na ta način ustvarila popolnoma nemogočo pošast, koje posamezni deli sicer obstojé, a bitje samo kot tako ne živi nikjer. Skoro z vsemi bogovi, katere si jih je človek ustvaril, je ravno taka.

Človek ne more ven iz narave, še v mislih ne; nad naravo se ne more dvigniti, pod naravo

ne sme pasti!! Človek je v svoji nevednosti mislil, da povzročajo vse prirodne prikazni razuma nadnaravna bitja le radi njega. Glavni smoter vseh ver je bil in je še dandanašnji ta, da skušajo doseči in vzdržati s temi mogočnimi bitji prijazne odnošaje. Človek je padal na kolena ali iz strahu, proseč pomoči, ali pa iz hvaležnosti za vse dobrote, katere je baje prejel od onih božanstev. Istotako je skušal z molitvami in prošnjami potolažiti boga, katerega je, kakor je domneval, z nečem razsrdil. Blisk in grom sta ga navdala s strahom; pred bljuvajočim ognjenikom se je zgrudil na kolena; velikanski pragozdovi, polni groznih živalij, strašne kače, ki lazijo iz tajinstvenih globin, neskončno morje, goreči komet, zračne prikazni, veličastni mir zvezd, in najbolj pa še vedna smrt, vse to je človeka prepričevalo, da je igrača v rokah nevidnih zlobnih sil. Čudne in strašne bolezni, ki so ga napadale, stresajoči mraz in žgoča vročina mrzlice, zvičajoči krč, nenadni mrtvoud, temna noč s svojimi blaznimi, fantastičnimi sanjami, ki mu begajo možgane, vse to se je dozdevalo človeku kot dokaz, da ga preganjajo in zasledujejo brezštevilni zlobni duhovi. Imel je povod verovati, da so ti duhovi po svoji moči različni in ne vsi enako hudobni, da vladajo višji nad nižjimi, in da je njegovo nadaljno življenje odvisno edino le od tega, če je deležen pomoči najmogočnejšega duha. Radi tega se je zatekal k molitvi, k dobrikanju, k češčenju, in žrtvam. To mislje-

nje je bilo pri vseh neomikanih ljudeh v bistvu enako.

Stoletja so ljudje verovali, da so bolniki obsedeni od hudobnih duhov. Tisočletja se je pečalo zdravništvo edino s tem, da izganja in odganja zle duhove. Navadno so duhovniki delali pri tem glušeč in najdivjejši dirindaj. Trobili so na rogove, tolkli ob primitivne bobne in žvenkljali s kraguljčki kričeč pri tem nerazložno. Če vse to ni nič pomagalo, morali so na pomoč poklicati "višje duhove". Živeti v dobrem sporazumljenju s temi višjimi duhovi, je baje še dandanašnji neprecenljive važnosti. Ubogi divjak in ubogi bedak današnjih dni, oba vesta, da se doseže naklonjenost visokih gospodov z raznimi darili in s sladko priliznjenostjo, in vsled tega dajeta višjim duhovom, kar jim je najdražje. In tako korupcijo imenujejo revni na duhu "VERO", prefrigan-ci pa, če se nanaša na javno življenje — "politiko"!... S krvavečim srcem so žrtvovali očetje svoje najdražje — otroke; kajti niso mogli verovati, da bi bogovi bili tako povsem drugačni od ljudi, ter da se bodo vsled tega te nevidne moči pri pogledu na njih veliko bedo in globoko žalost dale vendar vsaj nekoliko omehčati. Pri barbarih je bilo že takrat tako, kakor je še danes pri omikanih narodih: en del ljudij živi v razkošju na stroške drugih in jih drži v strahu in nevednosti, da vleče iz tega dobiček. Poedine premetene osebe so se lotile

naloge, da potolažijo bogove in da razlagajo ljudstvu dolžnosti napram nevidnim močem. To je pravi in edini postanek duhovništva. — Duhovniki so zatrjevali, da posredujejo med razsrjenim bogom in grešnimi ljudmi, kateri si ne znajo sami pomagati. Bili so tako rekoč in so še nekaki advokati, ki zastopajo človeštvo pri nebeški sodnji. Duhovnik je dvignil prapor obrambe in priprošnje v nevidni svet, in prišel nazaj že z ukazom, oblastjo in močjo. In človek je padel na kolena pred svojim lastnim služabnikom, in duhovnik je premeteno izkoristil bojazen in spoštljivost, ki jo je vzbujal s svojim namišljenim občevanjem z bogom, in napravil je iz svojih bratov ponižne sužnje in klečeplazne hinavce.

Celo Jezus, ki je bil baje sin božji, je učil, da so ljudje, ki so obsedeni od hudobnih duhov, in kakor se poroča, je svoje božje poslanstvo večkrat dokazal tudi s tem, da je izgnal nešteto hudičev iz svojih nesrečnih rojakov. Izganjanje hudičev je sploh bilo nekaj časa njegov glavni posel, in izgnani hudiči so ga navadno zato priznali za pravega mesijo!! — Njegovi sodobniki so namreč pričevanje teh hudičev smatrali vedno kot najzanesljivejše in najkompetentnejše, in spisatelji novega testamenta omenjajo častne izjave teh gospodarjev kraljestva teme z vidnim zadoščenjem. Okolnost, da je Jezus mogel klubovati satanovim skušnjavam, proglašajo bogoslovci kot jasen

dokaz za to, da je moral stati Kristusu na strani kak bog, ali sploh kako bitje, ki je višje kakor človek. Evangelist Matevž poroča o slučaju, kako je hotel satan zapeljati dozdevnega sina božjega, in verni kristjani so vedno povelečevali Kristusovo junaštvo, da je tako plemenito odbil in osmešil satanovo prizadevanje. Dogodek, o katerem je tu govor, se glasi v evangeliju tako: "Jezus pa poln svetega duha, se je spet vrnil od Jordana, in duh ga je peljal v puščavo, in tam ga je satan skušal štirideset dni. In ničesar ni jedel tiste dni; in ko je doba potekla, je bil lačen. Satan pa mu je rekel: Če si ti sin božji, zapovej kamnu, da se spremeni v kruh. Jezus mu je odgovoril: Pisano je: Človek ne živi samo od kruha, marveč od vsake besede, ki pride iz ust božjih. Potem ga je satan peljal na vrh visoke gore in mu pokazal vsa kraljestva vsega sveta hkratu ter mu rekel: Dam ti oblast nad vsem tem; kajti dana mi je, in jaz to izročim komur hočem. Vse dam tebi, če padeš pred me in me moliš".

Kristjani zatrjujejo, da je bil Jezus bog. Če je to res, potem je gotovo moral to vedeti tudi satan, a vendar je hudič vzel sabo vsega mogočnega boga, postavil ga navrh templja in ga nagovarjal, da skoči doli. Ko se mu je to izjalovilo, vzel je stvarnika, gospodarja in vladarja neba in zemlje, na zelo visoko goro ter mu ponudil pod njim ležeči svet — ta prah v veseljstvu!!, ako pade on, bog in stvarnik ve-

soljnega sveta, pred njim na kolena in ga moli, njega revnega hudiča, ki tudi niti kamenčka od tega sveta ne more imenovati svojo last. — Ali je mogoče, da je bil satan tak glupec? Ali naj Jezusu štejemo še v zaslugo, da si ni dal metati peska v oči? Pomislimo enkrat nekoliko: hudič, knez vseh lopovov, kralj zlobe, gospod prekanjenosti skuša preslepiti vsevednega boga, ki ga vendar spregleda, z nečem malenkostnim, kar pa itak ni last hudičeva, marveč božja!! Se-li dobi v vsej nabožni literaturi še kaj bolj plitvega, nego je to?!....

Glasom svetega pisma so se hudiči med seboj bistveno razlikovali. Nekateri so znali govoriti in so slišali, drugi so bili gluhonemi. Ni so se mogli vsi po enem in istem receptu izganjati. Velike težkoče je povzročalo izganjanje gluhonemih hudičev.

Evangelist Marko pripoveduje o nekem gospodu, da je pripeljal k Jezusu svojega sina, kajti zdelo se je, da je mladenič obseden od gluhonemega duha, čez katerega pa učenci gospodovi niso imeli moči. Jezus je rekel duhu: "Ti nemi in gluhi duh, zapovem ti, spravi se ven in ne hodi več nazaj!" — nakar je gluhi duh, (ki pa je vendar moral dobro slišati) glasno zaupil (bil pa je revež nem) in nevtegoma zapustil telo. Lahkota, s katero je Jezus obvladal gluhonemega duha, je osupnila celo njegove učence, in vprašali so ga potem v zasebnem pogovoru, zakaj bi njih sam nikdo ne mo-

gel premagati tega duha. Nato jim je Jezus odgovoril: "Kaj takega je mogoče storiti le z molitvijo in postom". — Vprašam: Ali je na vsem božjem svetu kak kristjan, kateri bi veroval v to pravljico, če bi jo čital na primer v kaki drugi knjigi? Vzrok je zopet vedno le ta, da zaprejo te pobožne in verne dušice poprej vrata k svojim možganom, predno odprejo sveto pismo ali predno gredo k pridigi.

V starih časih se je splošno verovalo v hudiča; ljudstvo ni niti najmanje dvomilo o njegovi eksistenci, in iz razloga, da je hudič, so ljudje sklepali, da mora biti, kdor ga hoče premagati, ali bog sam, ali pa vsaj z njim v ozkem stiku. Vsi verski ustanovniki so se z namenom, da bi dokazali božji izvor svojega nauka, ukvarjali najraje z izganjanjem hudiča, pa učinjali take reči, katere so po prirodnih zakonih nemogoče. Izganjanje hudiča je bilo takorekoč spričevalo o božanstvenosti. Preroka, kateri si ni upal sprejeti boja z zlemi močmi, ljudstvo ni upoštevalo. Naj je bil kdo še tako človekoljuben in plemenit, je živel še tako vzorno in neomadežovano, zabita in po čudežih hrepeneča masa ga ni marala, dokler se ni izkazal s čudeži!

Vera v dobre in zle moči izvira odtod, ker obdajajo človeka dobre in pogubonosne prirodne prikazni. Naravne pojave, ki so človeku koristili, so pripisovali dobrim duhovom, nasprotno pa so one, kateri so mu škodovali, obe-

sili na vrat hudobcem. Ko je enkrat obveljalo, da povzročajo vse prikazni v naravi duhovi, je bilo že samo ob sebi umevno, da so se delili ti duhovi v dobre in zle, kakoršne pojave so sploh učinkovali; potem takem je vera v hudiča najmanj tako stara kakor vera v bogove.

Mnogi pisatelji trdijo, da ima biti ideja, če hoče postati splošna, predvsem resnična, in da so nadalje vse splošne ideje prirojene, ter radi tega prirojene ideje ne morejo biti krive ali neresnične. Če toraj dejstvo, da je kaka misel splošna, dokazuje, da je prirojena, in če dalje prirojenost izpričuje resničnost, potem morajo tudi vsi oni, kateri verujejo na prirojene ideje, priznati, da je stvar glede dokaza za nadnaravnega boga in glede dokaza za nadnaravnega hudiča prav taka, ter da je ravno tako samo ob sebi umevno, da je hudič, kakor to, da je bog. Ker se pa dokazuje bog iz dobrih, hudič pa iz pogubonosnih prirodnih prikazni in se pri tem vendar veruje, da je bog včasih povzročitelj bede in nesreče, je vsled tega gotovo ravnотako naravno in logično, če se veruje, da tudi hudič stori za ljudi tu pa tam kaj dobrega. Iz tega pa zopet sledi, da je v slučaju, če je dobrotno najvišje razumno bitje neposredni povzročitelj vseh prikaznij, zelo težko določiti, da li je ta najvišja modrost človeku prijazna ali sovražna. Ako bi bili vsi pojavi dobrotvorni, potem bi se že lahko reklo, da jih učini neskončno dobrotljivo bitje; ako pa bi bili vsi pogubonosni, bi

lahko rekli, vsi prihajajo od popolnoma zlobnih duhov. Ker pa so pojavi taki, da človeku zdaj koristijo, zdaj škodujejo, morajo jih potemtakem povzročati različni, med seboj nasprotujoči si duhovi; ali pa jih učinja kako omahljivo, šviga — švaga bitje, ki je danes to, jutri ono, danes polno dobrote, jutri polno zlobe, ali pa slednjič in to je zadnja možnost — nastanejo le vsled fizikalične nujnosti, vsled neizogibnosti večnih, nespremenljivih, železnih zakonov narave, brez ozira na človeka, brez vsakega ozira na to, kake posledice imajo za človeka.

V nesmiselni nauk. da je pripisovati vse pojave dobrim in slabim hudobnim duhovom, se je verovalo in se še veruje danes v najrazličnejših oblikah. Da veruje večina ljudi tudi v današnjih časih še na nevidno bitje, katero lahko poljubno poseže v naravni tok stvari, je dokazano že s samim dejstvom, da se skoro vsi taki ljudje zatekajo k molitvi. Tisoči prosijo v gorečih molitvah neko dozdevno, nevidno moč, da poseže v naravni razvoj njim v prilog. Stotisoči prosijo tistega "neskončno usmiljenega boga", da naj ustavi sedanje grozno svetovno klanje, ko mori oče sina, sin očeta, brat brata, ne da bi vedeli čemu in zakaj. Čas je že ako je v resnici kje kako višje, mogočno, usmiljeno bitje, da se sedaj pokaže in napravi red in mir, da obračuna enkrat za vselej s tistimi, ki so to povzročili, kakor so zaslužili. — Naj dokaže da je usmiljen, prilike ima dovolj;

čemu dopusti umirati od lakote nedolžnim otrokom? Čemu dopusti, da so jednako pobiti njegovi častileci in družine oropane najdražjih, to je rediteljev? Mislim da smo z njim pri koncu, človek bode spoznal kako se je varal, pa tudi ako črnuharji še tako pretakajo krokodilove solze, spoznal bode, da naš bog je narava, in da se nam ni treba zanašati na ničesar od zgoraj. Nekateri si želijo ozdravljenja; drugi ga prosijo, naj čuva nad dragim svojem, ki je v tujini; eni prosijo bogastva, drugi dežja, tretji solnce; nekateri molijo, da naj jih obvaruje pred kugo in boleznijo, nasprotno pa si žele zdravniki čim največ bolnikov; nekateri zaman prosijo vsakdanjega kruha; drugi prosijo za telesno moč, Vilče, Karl, Ferde in Mohamed prosijo za njih zmago, medtem ko nasprotniki isto prosijo; le tu pa tam prepusti kdo gospodu bogu, da sam ukrene po svoji previdnosti, kakor se mu najbolje zdi. Prav malo je pa takih, ki bi ga resno prosili za razsvetljenje pameti! Tisoči prosijo, naj jih čuva pred satanom; drugi ga prosijo za maščevanje, in še drugi molijo, da "naj jih ne pelje v skušnjavo". Vsa ta molitev temelji in izhaja iz vere, da višje moči, ne le da so v stanu, marveč da jih je tudi volja posegati v naravni red vesoljstva. Ta vera je razširjena pri veliki večini vseh plemen in narodov. Vse svete knjige so polne poročil o takem božjem posredovanju, in naša biblija ne dela v tem oziru nobene izjeme. Ako se veruje v bitje, katero stoji nad naravo, po-

tem je pač popolnoma logično, če se tudi veruje, da je ta moč poseči ovirajoče v naravni razvoj in spremeniti prirodne zakone, ter da bode to tudi storila, kajti če bi se tako vmešavanje ne dogajalo, kakšen pomen naj bi potem sploh še imela ta moč? Biblija nam ve povedati o najčudovitejših primerah takega božjega delovanja. Živali govorijo kakor ljudje; studenci privrejo naenkrat na dan iz suhega skalovja; solnce in mesec se v navskrižju z vsemi prirodnimi zakoni ustavita na svoji poti na nebu, samo da bi imel Jošua več časa za moritev; senca solnčne ure se pomakne za deset stopinj nazaj, samo da bi se nezatnega kneza barbarskega naroda prepričalo, da ne bo umrl za gnoječimi bulami; ogenj neče goreti; voda se trdovratno brani stopiti v svojo naravno lego, marveč stoji pokonci kakor stena; pesek se spremeni v uši; navadne sprehodne palice se pretvorijo v kače, (samo zato ker je gospod bog poln vseh muh!) in se potem druga drugo požrejo; šumljajoči potoki, vsem zakonom težnosti kljubovaje tečejo leta in leta navkreber (— le za šalo! —) spremljajoči izvoljeno ljudstvo na potovanju; prorokovanje je lažje kot zgodovina; sinovi božji se zaljubijo v hčere človekove; ženske se spreminjajo v solnate stebre, (samo da si ljudje lažje zapomnijo važen dogodek); žveplo najfinejše kakovosti se importira colnine prosto iz nebes (Sodoma in Gomora); obleka se ne obnosi in ne postane premajhna 40 let (Judje v puščavi); ptiči otvorijo ho-

tel, da brezplačno prehranjajo potujoče proro-
ke; medvedje raztrgajo male otroke, ker so za-
sramovali starega moža, ki ni imel lasulje; te-
lesna moč je odvisna od dolgosti las (Samson);
mrtvi ljudje spet oživijo, le da nagajajo svojim
sovražnikom in dedičem; čarovnice in čarodeji
se prijazno pomenjujejo in neprisiljeno zaba-
vajo z dušami umrlih.

Zagrinjalo med nebom in zemljo je bilo do-
slej vedno v najemu ali pa ukradeno. Senca
tega sveta, žar nebes in odsev pekla so se ta-
korekoč zmešali med seboj, kakor kaka godlja,
in človek končno ni več vedel, v kateri kraj
pravzaprav spada: ali je v peklu, ali v nebe-
sih, ali še na zemlji.

Živel je v čudnem, neresničnem svetu; svo-
je misli in svoje sanje je zamenjal z resničnost-
jo. Njegov strah se je utelesil v groznih, ško-
doželjnih pošastih; obdan je bil od furij, škra-
tov, vil, rojenic in sojenic, strahov, čarovnic,
čarodejev in od cele armade raznih drugih bo-
gov, polbogov in peklenščekov. Tajinstvena
tema globin se je napolnila s kremplji in peru-
ti, s kljuni in kopiti, s škilečimi očmi in porog-
ljivo smejočimi gobci, z raznimi spakami in zlo-
deji, skratka: z vsemi onimi nejasnimi oblika-
mi, meglenimi podobami in brezobraznimi bit-
ji, ki jih razdražena človeška domišljija v svo-
jem strahu tako rada slika in pričara v ozadje
temne noči.

Bilo bi res ravno dovolj, da se pritira človeka naših dnij iz usmiljenja do blaznosti, ako se pomisli, koliko so naši predniki morali pretrpeti v tej dolgi temni noči; ako se prevdari vse one duševne muke, ki so jih nekdaj prestali, obdani, kakor so si domišljevali od hudobnih močij in preganjani od strahotnih zračnih prikazkov. Ni čuda, da je človek tresoč se padel na kolena, da je stavil altarje in jih škropil s krvjo, celo s svojo lastno krvjo. Ni čuda, da je pri nevednih farjih in nesramnih čarodejih jokal za pomoč. Ni čuda, da se je v prahu po kolenih plazil pred vrata svojih templjev in tam v blaznem obupu prosil mrtve, od njega samega narejene bogove, da uslišijo stokanje njegove duše! V istem razmerju, v katerem se otresa neomikani človek barbarizma, izgublja tudi vero na svoje lesene in kamnite malike ter postavi na njih mesto več nevidnih bogov. V istem razmerju, v katerem se mu razširja duševno obzorje in napreduje v prirodnih vedah in drugih znanstvih, odpoveduje se tudi tem majhnim, nedostatnim bogovom ter veruje namesto njih le na enega samega, ki ga smatra za najvišjega in neskončnega. Predstavljajoč si tega velikega duha kot izven in nad naravo stoječega, ga moli, se mu klanja in sladka, v trdem prepričanju, da doseže s tem njegovo pomoč. Naposled vendar, ko je uvidel, da tudi od dozdevnega najvišjega boga ni upati pomoči; ko je prišel na to, da je vse iskanje po nadzemskem in nadčutnem naravno brez vsakega

praktičnega vspeha; ko je spoznal, da si v naravi ni mogoče misliti ničesar brezpogojnega, dal je končno vendar enkrat slovo vsem takim in enakim fantastičnim izrodkom svoje bolne domišljije ter začel spoznavati okrog sebe stvari, ki so istinite in ki res eksistirajo; začel se je opirati in zanašati le na svoje lastne zmožnosti, in ne več na pomoč svojih bogov.

Človek začenja toraj misliti, prevdarjati, preiskavati. Polagoma, neizrekljivo polagoma, — toda sigurno bodo bogovi pregnani iz te zemlje. — Le še pri redkih prilikah, se še vmešavajo bogovi v človeške razmere. V največ slučajih pa uživamo danes vendar že kolikor toliko svobode. Tako so namreč bogovi morali večinoma opustiti svoj prastari posel povzročanja lakote, odkar se vsled izumitve železnice in parnikov morejo prevažati pridelki vseh dežel z lahkoto in največjo hitrostjo iz kraja v kraj. Zdaj pa zdaj umorijo bogovi še kakega otroka, katerega so baje stariši preveč ljubili in oboževali. Navadno so tudi vso krivdo nesreč pri železnicah zvalili na inženirje, kakor tudi razstrelbo kotlov in petrolejskih svetilk podtaknili onim ljudem, kateri imajo s temi stvarmi opraviti. Kuga, jetika in druge take strašne bolezni se večinoma še nazivajo kot "kazen božja"; toda ošpice, škrlatinka, mrzlica se pripisuje naravnim vzrokom. Tudi ne mečejo več bogovi v vodo neubogljivih fantalinov, kateri oskrunjajo svetost nedelje s tem, da se vozari-

jo v čolnih na ta dan. Za kralje in cesarje, za kneze in grofe, za nekatere predsednike republik, nadalje za katoliške "učenjake", in sploh za vse one znanstvenike, kateri se še naslanjajo na kako nadnaravno vero, in končno za vse milijonarje in bogataše se bogovi nekoliko še zanimajo (pravzaprav ti se zanimajo za bogove toliko, kolikor se jim zdi potrebno); mi navadni, priprosti ljudje pa si znamo sami najboljše pomagati naprej. V vojnah med mogočnimi narodi oziroma državami imajo bogovi še vedno svoje prste vmes; toda kadar tekmujeta dva ali več borilcev za stavo, bo vedno zmagal najsposobnejši, če razsoja pošten in pravičen človek.

Cerkev ne more zavreči božje previdnosti in božje volje med staro šaro, ker to bi jo upropastilo. Cerkev mora vstrajati, če se hoče vzdržati pri trditvi, da bode molitev uslišana, to se pravi: da bode neka nadnaravna sila izpolnila odkritosrčne in ponižne prošnje, in ravnotako mora vstrajati pri trditvi, da skrbi ta moč ljubeče za nas vse na neki tajni, za nas nerazumljivi način.

Tudi bolj svobodomiseln in napreden vernik, kateri v mnogih rečeh ne veruje več, da se vtičejo bogovi v razmere na zemlji, še vendar misli, da je moral v začetku kak bog določiti zakone, po katerih se svet in vse, kar je, suče. Domišlja si, da vzdigne človek le zaradi teh zakonov večjo težo z vzdigačo, kakor brez nje;

nadalje da je ta bog stvarino tako napravil in vse stvari na ta način uravnal, da na primer nemoreta biti dve telesi ob istem času na istem prostoru; da se gibajoče telo tudi tako dolgo giblje, dokler ga kaj ne ustavi; da je pot v velikih ovinkih daljša nego v ravni črti; da ima pravilni štirjak štiri jednako dolge strani, in ne pet ali sedem; meni, da je bilo potreba posebne božje določbe, da je celota večja nego en del, in da bi, če bi ne plavala božja moč in božja previdnost nad naravo, morda bilo potem dvakrat ena več kot pa dvakrat dve, ali pa da bi kol, vrv ali klobasa imela morebiti le en konec namesto dveh!!

Živel je na Škotskem prileten župnik, kateri je vsako nedeljo boga zahvaljeval zato, ker se je nedelja vedno pričenjala v začetku tedna in ne sredi njega, in zato, ker pošilja bog smrt koncem življenja, ter nam na ta način da priliko, da se za ta znameniti dan zadostno lahko pripravimo!

Ti verski ljudje vidijo pač povsod le gotov namen in modro zasnovan načrt, in osebno vodstvo boga v vseh rečeh. Zatrjujejo, da je bil svet ustvarjen, in da je neka višja roka, neka uravnavajoča previdnost pri vseh dogodkih popolnoma razvidna. Vedno in vedno nas opozarjajo na lepi solnčni sij, na krasne cvetlice, na blagodejni spomladanski dež in druge take vremenske pojave, sploh na vse koristno in lepo na svetu, — vse, — kar je krivičnega

in nepravilnega, pa modro zamolče! Ali so ti ljudje kedaj pomislili, da je navadni rak v svoji rasti ravno tako čudovit umotvor, kakor najlepša rudeča roža? Da je to, kar oni imenujejo božjo previdnost in božjo modrost, v raku ravno tako očitno izraženo, kakor v spomladanskem dežju? Kako čudovito primerno se vrši razvoj! Na kako bistroumen način se kri raku zastrupi, da se mu je mogoče razvijati! Glej, kako čudovit mehanizem mu služi, da se preživi s sočnim, okusnim mesom, ki ga obdaja! Glej kako stopnjema in polagoma, toda gotovo, raste in se veča! Kako dolge, fine, občutljive tipalnice ima, da takoj zasluti vsako nevarnost, ki mogoče preti njegovemu življenju! Kako krasnobarvna je! Skoz drobnogled opazovan, je vzor redu in simetrije. Noben človeški razum ne mora tega raka v rasti ustaviti. Noben človek ni v stanu napraviti takega raka, in če bi se trudil tudi vse svoje življenje. Ali je mogoče, videti raka, in vendar dvoimiti nad velikim, vse obsezajočim razvojnim zakonom v naravi, tej neskončno mogočni, modri in dobri umetnici!?

Pravi se nam, da je vesoljstvo po nekem popolnoma gotovem načrtu zasnovano in ustvarjeno, in da bi bilo abotno misliti, da je tvarina tu že od vekomaj, — a v isti sapi se nam pripoveduje, da je popolnoma samo obsebi razumljivo, da je bog od vekomaj do vekomaj!

Vzemimo da je vesoljstvo res ustvarjeno in

da ga je ustvaril bog, potem je moral enkrat napočiti čas, ko je bog začel ustvarjati. Pred tem časom je morala potemtakem že trajati cela večnost, ko še ni bilo ničesar prav ničesar, razven tega namišljenega boga. Ta bog je toraj preživel takorekoč celo večnost v brezdANJI pusti praznoti, v neizmerni gluhi ničnosti, in v popolnem brezdelju!

Če se vzame, da je bog ustvaril vesoljstvo, nastane vprašanje, iz česa ga je ustvaril. Iz "nič" nikakor ni mogel ustvariti, kakor uči sveto pismo; kajti nič v smislu tvarine je popolna nesmisel. Iz tega sledi, da je moral bog svet ustvariti iz samega sebe, ker je vendar bil on edino bitje. Svet pa obstoji iz tvarine, in če je bil iz boga napravljen, moral je bog vsakakor biti tudi iz tvarine. To, logično prav pametno misel je imel v glavi tudi Anaximander iz Mileta, ko je rekel: "Stvarstvo je razstelesba neskončnega," to je boga. Zvezdoslovci so dokazali, da bi padla naša zemlja nazaj v solnce, če bi je ne privlačevali drugi svetovi, in te privlačujejo zopet drugi bolj oddaljeni svetovi, in tako naprej brez konca. To pove, da mora biti tvarina v vesoljstvu res brezmejna. Če je toraj iz tvarine neskončnega boga ustvarjeno neskončno vesoljstvo, — koliko je potem še preostalo danes od tega boga???

Ideja o stvarjajočem osebnem bogu se bo polagoma čisto opustila, in že danes priznava-

jo brez vseh ovinkov skoro vsi znanstveniki, da mora biti snov od vseh vekov tu. Ta snov pa je neporušna, in kar je nepokončljivo toraj brez začetka in brez konca, vendar ni moglo biti ustvarjeno. Devetnajsto stoletje je ono slavno stoletje, ki mu gre krona, da je jasno dokazalo neuničljivost tvarine in vekovečno trajnost prirodnih sil. Ne sila in ne tvarina se ne more nikdar zvečati, niti zmanjšati. Moč brez tvarine ne more eksistirati; tvarina je možna le v zvezi s silo, in potemtakem je moč, ki bi bila od tvarine neodvisna in stoječa nad naravo, izkazana nemogočnost. Istotako morajo toraj biti tudi prirodne sile od vseh vekov tu in niso mogle biti ustvarjene. Snov, obstoječa iz tvarine v vseh svojih nešteti oblikah in podobah, iz mrtve prsti do ljubljenih oči, in iz sile v vseh svojih pojavih, od najenostavnejšega gibanja do veličastne človeške misli, dokazuje neizpodbitno, da je pravljica o božjem stvarjenju laž, ki se norčuje iz prirode.

Misel je pojav in oblika sile. Našo hojo posreduje ista sila, kakor naše misli. Človek je organizem, ki presnavlja raznoliko silo v misli, organizem, nekak živ stroj, ki ga netimo in vzdržujemo pri delu s pomočjo hrane, s katero proizvajamo njegovo gonilno silo, to je naše misli.

Bog v smislu svetovnega vladarja in inženirja bi moral biti ne samo tvarinski, moral bi biti tudi organizem, zmožen, da pretvarja silo

v misli; to pa se z drugimi besedami pravi: delati mora na nek način to, kar imenujemo mi "jesti", imeti mora sredstva, da si ohrani moč, katero izvaja, s katero misli in vlada. Nesmiselno si je predstavljati bitje, ki bi na veke učinkovalo s svojo močjo in s svojimi mislimi na stvarino, a vendar ne imelo nobenega sredstva, da bi izgubljeno moč obnovilo ali vsaj ohranilo. Če ni ustvarjena ne tvarina in ne sila, kakke dokaze imamo potem, da živi neka moč, ki stoji nad naravo? Bogoslovec bi morda odgovoril: "Imamo zakon in red v vesoljstvu, imamo vzrok in učinek, in razuntega se snov vendar ni mogla začeti gibati sama od sebe."

Vzemimo radi dokaza, da ni bitja, ki bi stalo nad naravo, in da je tvarina in sila veko-večna. Vzemimo, da trčita skupaj dva atoma, ali nastane potem kak učinek? Gotovo! Vzemimo da priletita vsak od nasprotni strani in oba z enako močjo. Kaj bi se zgodilo? Če že drugega ne, bi se vsaj ustavila. To bi bil učinek. Tvarina, sila, učinek so tu, brez vsakega čeznaravnega bitja. Vzemimo dalje, da se snideta dva druga, ravnotaka atoma, pod natančno istimi okolščinami, bi li ne bil učinek natančno takšen? Gotovo; kajti enaki vzroki, ki imajo enake posledice, to je baš ono, kar razumemo pod zakonom in redom. Tako imamo stvarino in silo, učinek zakon in red, ne da bi nam bilo treba čeznaravnega bitja. Mi pa vemo, da je vsak učinek sam na sebi vzrok

spet nadaljnim učinkom, in ti zopet vzrok prihodnjim, in tako dalje v neskončnost. Za čeznaravnega boga ne preostane toraj nič drugega nego prazen prostor. Njegov prestol je prazen nič, in njegovo kraljestvo, s katerim se njegovi duhovniki širokoustijo, je brez tvarine, brez moči, brez zakonov, brez reda, brez vzrokov in učinkov.

Kaj pa je sprožilo neskončno snov v gibanje? Ako je tvarina in sila večna, potem mora biti snov tudi v večnem gibanju; kajti sile, ki bi se ne gibala, ni; sila se nahaja v neprestanem, večnem gibanju, četudi za naše oči včasih nevdno; drugače bi sploh ne bila sila; njenemu delovanju ni ne začetka ne konca. Ker sta tvarina in sila večni, velja toraj to tudi o gibanju. In v resnici ni v celem vesoljstvu niti enega atoma, kateri bi se nahajal v stanju popolnega miru. Boga izven narave ni in ga ne more biti. Narava objemlje vso silo in vso tvarino s svojimi neskončnimi, materinskimi rokami. To, kar leži onstran njenih mej, onstran tvarine in sile, je brezpomembno in pač ni vredno, da bi človek častil in molil. Le ena edina možnost je, da se dokaže od narave neodvisna, nad njo stoječa razumna moč, in ta edina možnost je, če bi se prekinilo, in akoravno le za trenotek, neprestano menjavanje med vzrokom in učinkom. Vzemi le en sam člen iz te brezkončne verige prirodnih nujnostij; ustavi le za en edini trenotek vekovečno

kroženje svetovnih teles v neizmernosti; in dokazal si nad vsemi dvomi vzvišeno, da ima narava nad seboj svojega gospodarja in vladarja. Zabрани le za eno minuto, da bi atom ne težil k atomu, snov ne privlačevala snov, in pokaže se ti bog!!

Še celo najsurovejši divjak je to resnico slutil ali pa spoznal, vsled česar je vedno v dokaz zahteval čudeže; in zato so morali biti skoro vsi verski ustanovniki, ako so hoteli uspeh, v stanu spreminjati vodo v vino, zdraviti s svojo besedo slepce in hrome in z dotikanjem vzbujati mrtve k življenju ter delati druge čudodelne reči. Za odrešenika je bilo potrebno, da pokaže svojim nevednim učencem, da zamore naravi zapovedati, in da zna več kot hruške peč'! V dobi lahkovernosti to pač ni bilo težko; kajti nevednost in naivnost takratnih ljudij je bila gorostasna. Njim se ni zdela resnica lepa; za lepo in modro so imeli le to, kar je bilo čudovito in nerazumljivo; in vse skrivnostno so smatrali za vzvišeno. — Radi tega tudi sloni vsaka vera na čudežih, to se pravi, na kršenju prirodnih zakonov, in to je povedano z drugimi besedami: na sleparstvu.

Še nikdar ni noben človek v svetovni zgodovini skušal dokazati resnice s čudežem. Resnica se izpričuje sama po sebi in ji ni treba nobenega čudeža, ker bi jo le omadeževal. Le sleparstvo je od nekdaj šlo na to, da bi si z

glasnim krikom in dozdevnimi čudeži pridobilo vero in zaupnost ljudstva. Pravi, resnični čudež se ni nikdar zgodil; noben pameten človek si ni nikoli še o samem sebi mislil, da je napravil čudež, in dokler ni tak napravljen, je vsak dokaz o eksistenci nadnaravnega razumnega bitja, ki ima v svoji oblasti naravo, — nemogoč. Cerkev od nas zahteva da verujemo. Naj cerkev ali pa kdo iz med njenih številnih mogočnih svetnikov vendar enkrat izvrši resnični čudež, in potem bomo verovali. Pravi se nam, da ima narava gospodarja nad saboj. Dajte, dajte gospodje duhovniki, pregovoriti tega gospodarja in vladarja, da zaobrne le za eno samo minuto kolo prirode, in mi hočemo smatrati vaša trdila za resnico!

Toda dovolj je že besed o tem predmetu. Slišali smo vse tiste vaše zaspane, brezsmiselne pridige, s katerimi mučite svoje vernike. Čitali smo vaše sveto pismo in spise vaših najboljših veleumov. Vse to pa je toliko vredno kakor nič. **Zdaj hočemo enkrat kaj očitnega, — dejstvo hočemo.** Prosimo vas na pragu vaših cerkva le za en sam mali dokaz, neizpodbiten dokaz. Ponižno se priplazimo s klobukom v roki, mimo cerkvenih klopij do vaših prižnic in vas milo prosimo le za eno samo dejstvo. Vse vaše otročje svetopisemske čudeže in čudo-

delstva svetnikov že itak dobro poznamo. Zdaj bi pa že radi imeli enkrat kako dejanje, besed o čudežih imamo več kot preveč, saj zahtevamo le eno samo; dajte ga nam iz usmiljenja; kajti vaše staro in novotestamentne pripovedke o čudežih so postale danes že preveč obrabljene in starinske. Priče istih so skoro že dvatisoč let mrtve, in četudi so takrat veljale morda za verodostojne in resnične, pa mi ne vemo danes o tem nič več. Dajte nam enkrat pravi, resnični čudež in overite ga z živimi pričami, takimi, ki živijo med nami in ki se ne prodajajo!! — Toda ne takih kot je bila Vodiška Johanca. — Ne pošiljajte nas vedno v Jeriho, da bi slišali glas tromb, in ne potiskajte nas s tremi mladeniči v gorečo peč; ne silite nas, da bi se vozarili po morju s parnikom "**morski som**" pod kapitanstvom Jonasa, ali pa da bi zajutrkovali z gospodom prorokom Hezekielom; kaj nam pomaga, če nas pošiljate s Samsonom na lisičji lov; zgubili smo tudi že vse zanimanje na oni govoranci, ki jo je imel Baleamov navdušeni in tako zgovorni osel; popolnoma nepotrebno je, da nam kažete svoje prisleparjene zaklade in nam dajate okušati svojo, z zvižjaci pridobljeno politično moč; ni nas treba opozarjati na ogromne ljudske mase, na dobro verno ljudstvo, ki se da nakrmiti s par bonbončki! Mi zahtevamo resničen, pravi čudež, in zahtevamo ga v današnjih dneh! Naj da napraviti cerkev le en sam čudež, in če je to v stanu, potem sklenite mir ž njo za vedno!

V prejšnjih časih je cerkev dokazovala eksistenco čeznaravnega boga s tem, da je baje delala reči, ki so s prirodnimi zakoni v nasprotju. V tistih časih so se delali čudeži s čudovito lahkoto. Postali so že tako navadni, da je morala cerkev svojim duhovnikom slednjč zaukazati, naj z njimi odnehajo. In zdaj, ko je prišlo ljudstvo, vsaj po nekodi, nekoliko k pameti, pa uči ravno ista cerkev po svojih plačanih učenjakih?, da so čudeži sploh nemogoči. To pa priznava le v takozvanih znanstvenih spisih, namenjenih za bolj prosvetljene vernike, kateri ne verujejo več v bajke. Pri prostih, lahkovernih, nevednih ljudeh pa si še vedno pomaga s čudeži. Cerkvi toraj pride vse prav, neveda in razum; okoristiti se zna z vsem, z resnico in lažjo, samo da služi njenim namenom. Cerkev ima to čudovito lastnost, da se zna dobičkanosno prilagoditi vsaki okolnosti in jo izrabiti, računajoč pri tem na ljudsko lahkovernost in kratko pamet. Njena nedosežna jezuitska prekanjenost in njeni velikanski vspehi so dali povod tudi mnogim posvetnim srečelovcem, da jo v tem posnemajo. Take politikante ima vsaki narod, in tudi naš ni brez njih. Ti kramarji so največja ovira vsakemu resničnemu napredku. Cerkev, ta dvorezni nož, je še celo tako predrzna, da danes zanikuje to, kar je trdila včeraj; da priznava sedaj nauke, katere je nekdam besno pobijala. Sama iz sebe se dela norca ter se cinično roga vsej svoji preteklosti. Danes namreč za-

trjuje, da je baš to, da so čudeži nemogoči, in pa to, da je nujna vzajemnost med vzroki in učinki trajna in nepretrgana, jasen dokaz za eksistenco neke nad naravo stoječe moči! —

To pa vendar dokazuje ravno nasprotno in sicer, da nepretrgana veriga vzrokov in učinkov ne razodeva nikakega samolastnega vmešavanja v življenje prirode! Toda tudi med odkritosrčnimi bogoslovci in poštenimi duhovniki so že začeli to uvidevati. Ena najboljših cerkvenih opor in eden najznamenitejših modernih bogoslovcev, Viljem Hamilton, je izrazil svoje mnenje o tem takole: "Iz pojavov snovi samih, v katerih se ne razodeva naravnost božja previdnost in vladanje nevidne roke, se nikakor ne more dokazati boga, nasprotno, ti pojavi marveč izpričujejo, da ni boga. — Pojavi stvarinskega sveta so podvrženi večno nespremenljivim prirodnim zakonom. Pokazujejo se in zopet izginjajo, v istem nespremenljivem redu, in ne dokazujejo nič drugega, nego slepo snujočo silo mehanskih neizogibnostij".

To je enkrat jasno in odkrito! Narava ni nič drugega nego brezkončna vrsta učinkujočih vzrokov. Sama od sebe ne more na novo ustvariti ničesar, temveč to, kar je že tu, na vse veke vedno le obnavlja, pretvarja in presnavlja, in v tem ni ne začetka in ne konca.

Vsi pametnejši duhovniki so že začeli uvidevati, da iz realne narave tega, kar imenuje-

mo bog, ni mogoče dokazati. Radi tega si morajo pomagati drugače; ta dokaz so našli sedaj v svoji domišljiji (?), in prav po otročje nam zagotavljajo, da stoji razum nad naravo in ž njo v nasprotju. Zatrjujejo, da je človek posebno stvarstvo samo zase, čisto drugačno od ostale prirode, in da se nahaja nekje v njegovih možganih žarek božji, del velikega prvega vzroka. Pravijo, da snov ne more roditi nobene misli, da pa je nasprotno misel v stanu napraviti snov. Pravijo nam, da ima človek razum, toraj se mora nekje nahajati razum, kateri je še višji nego človeški. Čemu pač ne rečejo raje tako: bog ima razum, toraj je nekje še drug razum, višji nego božji? Kolikor do zdaj vemo, ni razuma, kateri bi ne bil navezan na snov in ki bi eksistiral sam zasé, brez tvarine. Ne moremo si predstavljati nobene misli, ki bi se ne porajala v možganih.

Ona veda, če se sploh sme imenovati s pomočjo, katere se skuša dokazati neko nemogoče, nadnaravno razumno bitje in nerazumljivo moč, se imenuje bogoslovje. Bogoslovje mora že sedaj priznavati, da vodijo končno vse prirodne prikazni v dokaz, da je pravljica o neki čeznaravni moči izmišljotina in preračunjena laž, ker ne moremo videti v teh pojavih nič drugega nego brezkončno verigo učinkujočih vzrokov, ničesar kot "slepo vladajočo silo mehanske nujnosti". Zato se bogoslovci sedaj zatekajo k pojavom duše, v duševni svet, da najdejo to nadnaravno moč.

A stvar je spet kočljiva; kajti v takozvanih duševnih pojavih, to je v delovanju duha ali razuma, v mišljenju, se pojavlja ravnoista brezkončna veriga učinkujočih vzrokov in ista slepo snujoča sila mehanske neizogibnosti, ki tiho a neprestano snuje tudi v mrtvi prirodi. Vsaka misel mora imeti kak povod od zunaj ali znotraj, vsaka misel je posledica učinkujočega vzroka! Vsak nagib, vsaka želja, vsaka bojazen, vsaka nada, vse sanje se morajo neizogibno na ta ali oni način roditi, imeti morajo svoj izvor ali vzrok. Za "božjo previdnost" in za slepi slučaj ni toraj v človeškem duhu v njegovi "duši" — absolutno nobenega prostora!! Pogoji in sile, katere uravnavajo naše misli, so natančno tako neomejene, kakor one, ki določajo smer velikim, vrtečim se svetovnim telesom. Pesem je baš tako proizvod delujočih naravnih sil, ki nastane vsled iste neizogibnosti in istim naravnim potom, kakor gorovja in jezera. Zaman se trudiš najti v človeških možganih misel brez povoda. Vsaka stvar ima svoj vzrok in vsak vzrok ima svoj učinek; vsako duševno delo je neizogiben plod gotovih dejstev in predpogojev. Duševni pojavi se navadno zde bolj zamotani, kakor pa pojavi tvarine, in zato so skrivnostnejši. Ker so pa skrivnostnejši se domneva, da bi se mor-da iz njih boljše in uspešnejše dokazalo čeznaravnega boga. Nikdo ne bo iskal boga v priprostem, znanem in lahko umljivem, izvajal ga bo marveč iz neznanega, skrivnostnega in ne-

razumljivega. Naša nevednost je bog; kar vémo je znanstvo, bogoslovje znači toraj nevednost in glupost.

Če splošno zavržemo nauk, da je večno bitje ustvarilo silo in tvarino ter spisalo zakonik z natančnimi določbami, kaj in kako se ima vse na svetu vršiti, potem je ideja o božjem vladanju in božji previdnosti brez vsakega pomena. Pravi, resnični duhovnik potemtakem ne bo gramofon svojega namišljenega samodržca v nebesih, marveč tolmač narave, ki nam razlaga in pojasnuje prirodne zakone. Od tega trenutka naprej preneha cerkev eksistirati. Voščene sveče na zaprašenih altarjih bodo ugasnile; molji bodo razjedali oguljeni žamet na prižnicah in cerkvenih klopeh; sveto pismo bode zavzelo ponižen prostor med ostalimi svetimi knjigami drugih starih religij; pojmovali ga bomo tako, kakor pojmujeemo danes egipčansko, starogrško, staro rimsko bajeslovje s svojimi neštetimi bogovi; in okovi ponižujoče vere bodo slednjič odpadli od človeškega duha; veličastna verska zgradba se bode zrušila v prah in pepel! “Ali”, — oporeka nam duhovnik — “vi ne morete pojasniti vsega, ne vsega razumeti, in ravno to, česar niste v stanu razumeti in razjasniti, je bog!” Kaj še!? Napredujoča veda nam odkriva vsaki dan nove resnice; neprenehoma razrešujejo učenjaki velike svetovne uganke, katerih je vedno manj in manj in manj; iz tega sledi, da postaja tudi

vaš bog z vsakim dnem manjši in manjši. In enkrat pride čas, ko bode vašega boga popolnoma zmanjkalo.

Nemoteno zatrjuje duhovnik dalje, da mora vendar imeti vsaka stvar svoj vzrok, in prvotni vzrok vsemu je vendar bog.

V odgovor na to trditev je treba vedno in vedno znova opozarjati na neizpodbitno temeljno resnico, da mora imeti vsak vzrok tudi svoj učinek. Kajti če tega ni, pa o vzroku sploh ni govora. Vsak učinek pa potem spet postane vzrok nadaljnim pojavom. Zadnjega vzroka toraj ni, in to radi tega ne, ker mora zadnji vzrok zopet učinkovati na ta ali oni način, in ta učinek je zopet novi vzrok. Istotako logična resnica je obratni stavek: Vsak učinek mora imeti kak vzrok, in vsak vzrok je posledica prejšnjega učinka. Vsled tega nikdar ni moglo biti "prvega ali prvotnega vzroka"; prvi vzrok je ravnotako nemogoč, kot zadnji učinek.

Izven vesoljstva ni ničesar, in v vesoljstvu ne eksistira in ne more eksistirati nič nadnaravnega.

Kakor hitro se bode ta resnica popolnoma razumela, postala splošna in priznana, izginila bode vera na splošno in posebno božjo previdnost sama od sebe. Od tega trenutka naprej bode človek nehal z brezvspešnimi prizadevanji, da bi dosegel dopadajenje in ljubezen nekega namišljenega bitja; obračal bode svoj

prosti čas in svojo pozornost izključno zadevam tega sveta. Človek bode opustil bedasto in ponižujočo misel, da more kaj doseči z molitvijo, prošnjami in prilizovanjem. Izobrazba se bode dvignila visoko in razširila v vse sloje; ljudstvo bode postalo zrelejše, mislilo bode s svojimi lastnimi možgani in dalo bode svojim "duhovnikom", ki ga sedaj pod krinko verske izobrazbe vodijo za nos, in raznim drugim rokovnjaškim osrečevateljem zaslužno brco. Človek, ojunačen po velikih zmagah nad prirodnimi silami, se bo v umskem in moralnem oziru povzpел do take višine, o kakoršni se spoznavalcem te ali one vere še nikdar sanjalo ni.

V načrte človeštva ne bo več posegala razdirajoče vsegamogočna roka kakega namišljene- ga bav-bava, in nikdo ne bo več vrjel da bi moglo kako božanstvo, pa naj se že potem imenuje kristjanski Bog ali judovski Jehova ali pa mohamedanski Allah, ohraniti ali pokončati cele narode ali posamezne ljudi. Iz verig pobožnjaških šeg in verskih predsodkov osvobojena veda se bode razvijala svobodno, neovirano po zbesneli verski nestrpnosti. Človeški duh bode lahko brez strahu pred cerkvenim prokletstvom svobodno razmišljal, raziskoval, in tako dobljene resnice objavljal brez bojazni pred strupenim preganjanjem mračnjaških duhovnikov. Pobožnim vernikom se ne bode treba več križati, če jim kdo pove pravo resnico o postanku sveta, in nobenemu katoliškemu duhov-

niku se ne bode treba jeziti, ako se Mojzesova pravljica o stvarjenju, vkljub napornemu trudu s cerkvene strani, ne da spraviti v soglasje s pridobitvami modernega zemljeznanstva; ljudje bodo nehali s pobožno spoštljivostjo gledati na judovske svete knjige kot na božje razodetje.

Kakor hitro bode vzelo znanstvo cerkvi moč, katero zlorablja človeštvu v škodo, bodejo učenjaki in vsi oni, kateri iščejo resnice, želi še tem večje vspehe; slogaštvo med vedo in vero in neodkritosrčno primirje, ki ga neodločni modroslovci tu pa tam še zagovarjajo, bode izginilo, in prekanjeno zavijanje od strani cerkve se bode moralo umakniti trajni splošni zmagi vede nad nevedo. Če bi hoteli priznati, da je bila usoda posameznikov in celih narodov v rokah vsegamogočnega bitja, potem bi bila vsa svetovna zgodovina le grozna, krvava igra spletkarskega boga. Stoletja in stoletja so močnejši slabejše teptali z nogami; prekanjenci in rokovnjači so nesramno sleparili in skubili pošteno misleče, kruto zatirali nedolžne, ter jih telesno in duševno zaslužnjevali; nikjer v zgodovini človeškega rodu ni zabeleženo, da bi bog pomagal zatiranim, ako n'so prišli sami za meč in se sami osvobodili.

Človek naj ne pričakuje pomoči od zgoraj. Naj že vendar enkrat spozna, da nebo nima ušes, da bi slišalo, in ne rok da bi pomagal! Sedajnost je vedno neizogibna posledica

preteklosti, po prirodnem zakonu vzročnosti. Nadnaravne pomoči ni bilo nikdar, božjega posredovanja ni.

Če naj se krivice odpravijo, mora jih odpraviti človek. Če naj se sužnje osvobodi, osvoboditi jih mora človek. Nove resnice za more odkriti le človek. Če naj se revne obleče, lačne nasiti; če naj vlada pravica; če naj bode delo pošteno plačano; če naj se praznovrstvo odpravi, ščiti brezpravne in zavlada pravo bratoljubje: — vse to morajo storiti ljudje sami. Vse velike zmage na duševnem polju mora si človek v bodočnosti šele priboriti, in sicer priboriti edino on sam.

V kolikor moremo zaznati, je priroda v večnem prenavljanju in presnavljanju; nove oblike nastajajo in zopet razpadajo. Priroda ne čuti ne veselja, ne žalosti; brez vsakega namena postavi človeka v življenje in ga zopet konča brez sočutja. Ne pozna razločka med dobrim in zlem, med strupom in hrano, med smehom in jokom, med življenjem in smrtjo; njej je to vse eno. Priroda ni niti usmiljena, niti okrutna; s častenjem si je ne nakloniš in ne omehčaš s solzami. Tudi molitev ji je neznan, in razlikovati ne ve med kačjim strupom in med sočutnim človeškim srcem. Le mnenje in naziranje človekovo je to, da narava pozna dobroto, resnico in lepoto, in kolikor vemo, je ravno človek najvišje razumno bitje v naravi.

V kljub vsemu temu pa človek ne neha ve-

rovati, da živi neko silno bitje, ki je neodvisno od prirode in ki ima nad njo oblast, in še vedno si prizadeva z nesmiselnim pobožnjaštvom, praznimi obredi, molitvijo, hinavščino in žrtvami pridobiti pomoč takega bitja. Najboljše moči se zapravljajo v službi tega strašila. Vse grozote čarovništva je rodila bedasta vera na čeznaravno, maščevalno bitje, katero je v stanu klubovati vsem prirodnim zakonom, od katerih je popolnoma v svojem delovanju neodvisno. Vse te verske vraže temeljijo celo na veri v najmanj dva bitja, v dober in hudobni duh, boga in hudiča, kojih vsak more sam za sé poseči v vesoljni red. Zgodovina ver ne obstoji v ničemur drugem nego v naštevanju tega, kako se je človek vedno skušal ogniti enemu, prikupiti pa drugemu bitju. Obe bitji sta vzbujali le nečasten strah. Strogi pogled božji je bil ravno tako strašen, kakor prekanjeno, preračunljivo smehljanje hudičeveo.

Pri vsakem dogodku je usoda človekova po oni neznani sili, ki stoji nad vsemi zakoni in dogodki, samovoljno že od vekomaj naprej določena. Dokler se ta vera ne zavrže, se človeka mora smatrati še vedno kot sužnja svojih namišljenih stvarnikov in gospodarjev, ki mu ne na tem, ne na onem svetu ne obljublajo svobode. Človek se mora navaditi, da se bode zanašal le na samega sebe. Čitanje svetega pisma ga ne obvaruje pred zimskim mrazom pač pa hiša, ogenj in obleka. Da se prepreči

lakota, je en sam plug več vreden kakor celi milijoni najlepših pridig, in spreten zdravnik bode ozdravil več boleznij, kakor vse molitve, ki so se nažlobudrale od začetka sveta....

Čeprav se je mnogo znamenitih mož pošteno trudilo, da bi spravili v soglasje prirodni zakon vzročnosti s svobodno voljo, hudobijo z božjo vsegamogočnostjo in dobrotljivostjo, vendar ti moške niso dosegli pravzaprav nič drugega, nego da so povzročili celo vrsto učnih in duhovitih zmot. Veliko so si prizadevali odlični duhovi, da bi zgradili most med nasprotnimi idejami, ki tako malo odgovarjajo resničnosti, most med vero in znanstvom. Vse one pa, kateri so se drznili trditi, da ni mogoče spraviti v sklad verskih nauk z znanstvenimi resnicami, je cerkev proglasila za nevernike, brezbožnike in bogokletneže. Vsa sredstva in vso svojo moč je uporabljala proti neustrašenim mislecem in učenjakom, da bi jih prisilila zanikati neizpodbitno dokazano resnico, zatajiti razum, tega pravega odrešenika človeštva.

V oni grozni dobi, ki je znana pod imenom "temni srednji vek", je vladala vera neomejeno. Cerkve so bile s koleni tlakovane, in bogastvo vsega sveta se je stekalo v Rim in krasilo neštevilne kapele in oltarje. Slavni slikarji so dali na razpolago svoje talente cerkvi in ovekovečili verske noroglavosti, katere so tudi pesniki proslavljali v svojih nesmrtnih delih.

Na zahtevo te vere je človek močil zemljo s svojo krvjo v križarskih vojnah in drugih. Kazalo na tehtnici pravičnosti se je vsled teže zlata vedno nagnilo na napačno stran, in vera je bila oni rabelj, ki je izumila v svoje namene vse tisto strašno, satansko orodje, s katerim so mučili nedolžne ljudi na tako grozovit, nečloveški način (sveta inkvizicija). Vera je gradila veličastne cerkve za boga, in strašne ječe za ljudi. Vera je napolnjevala oblake z angeli, zemljo pa s sužnji. Stoletja je korakalo človeštvo nazaj, vedno in vedno nazaj, v črno temo barbarske noči!! Maloštevilni brezbožniki, nekaj krivovercev je končno vendar zaklicalo splošni povodnji verske nestrpnosti in skrajne nevede svoj mogočni "STOJ", s čemur so pripravili tla sedanji verski revoluciji in neizprosному boju proti okrutni veri in nezaslišani lahkovernosti prešlih dnij.

Človeške misli so le tedaj kaj vredne, ako snujejo svobodno, brez škodljivega upljava od zunaj.

Pod pritiskom strahu pa možgani otrpnejo, ohrome, in namesto da bi človek presodil kako stvar po svoji lastni pameti, pa veruje to, kar mu kdo drugi natvezi. Dokler se bode še večina ljudij valjala v prahu pred veličanstvom neznatnega barbarskega kneza ali pa pred igralnimi kartami in jim izkazovala božjo čast, kako velika bi morala biti strahopezdljivost in poniževanje takih malih duš šele v sedanjosti,

ko vlada baje vsegamogočni bog?! Koliko je še vredna v verske verige uklenjena samostojnost mišljenja pobožnih ljudij pod takimi okoliščinami???

Originalnost ponavljanj starih verskih pravlji in duševno moro udanosti v božjo voljo, to je vse, kar še imamo pričakovati od kristjanstva. Dokler se bodo pereča vprašanja reševala zgolj z besedo "bog", je vsako znanstveno raziskavanje in vsako razumno premissljevanje že v naprej onemogočeno. V isti meri pa, v kateri se zadostno razjasnjujejo prirodni pojavi, mora se ožiti delokrog one dozdevne nadnaravne moči, ki gine pod eksperimenti učenjaka in streli misleca kakor kafra, dočim se naše duševno obzorje v isti meri širi in veča. Ne zadostuje več, da odgovarjamo na vprašanja, zakaj vsak narod nekaj časa krasno napreduje, potem pa žalostno propade, z resignacijo: "Božja volja je tako!" Taka rešitev vprašanja postavlja nevednost na isto stopnjo kot vzgojo in zabranjuje, da bi se preiskovali pravi vzroki. Ali ima duhovnik pač pogum trditi, da je namen vsemu znanstvu ta, da se dožene, kako in čemu dela bog tako in ne drugače? Ako bi se veda modrila s tega vidika, obstajala bi sploh edino v tem, da se skušajo dognati zakoni božje samovolje; veda bi po takem pojmovanju imela edino to nalogo, da najde pravila, katerim se mora končno ukloniti pač tudi božja muhavost. Po modro-

slovnem naziranju je veda znanje zakonov življenja, pogojev sreče, razumevanje obdajajočih nas prikaznij v prirodi, razumevanje odnosajev do soljudij in stvari, s pomočjo katerih obvladuje človek naravo, uprega prirodne sile v svojo službo in si pokorava slepo mehansko svojih možgan.

Vera na posebno božjo previdnost pa noče nič vedeti o svobodnem razmišljanju in je nezdružljiva z voljo človekovo. Čemu naj bi človek še kluboval božjim določbam?! Saj je vendar že vse od vekomaj do pičice natančno določeno, kaj se ima zgoditi in kako se ima izvršiti! Pod žarki take vere se človek solnči v prijetni prevari, da se njemu samemu ni treba za ničesar brigati in skrbeti za bodočnost. Duhovniki nas vedno in vedno spominjajo češ: "Poglejte lilije na polju in ptice pod nebom; ne orjejo nič, ne sejejo nič, pa vendar jih ljubi bog z vsem potrebnim preskrbi!" Med te zadnje spadajo tudi duhovniki raznih ver pred vsem pa katoliški, tudi ti ne storijo ničesar za koristi naroda, živijo se pa izvrstno ob krvavih žuljih nezavednega delavstva ali kmeta, hinavci!.... Ker se domneva v oblasti vsegamogočnega bitja, ki ga lahko pahne vsak trenotek, če se mu zazdi, v peklensko brezno; ali pa ga dvigne v sedma nebesa, opusti človek seveda vsako misel na to, da bi dosegel iz lastnega prizadevanja kaj pametnega. Dokler je ta vera vladala svet in bila splošna, je bil svet

poln nevede, praznoverstva in bede. Človeške moči so se izčrpale v neplodnem prizadevanju, da bi se pridobila naklonjenost onega bitja, ki je baje vladar vesoljstva. Nepregledno vrsto let so se darovali ljudje na oltarjih temu mogočnemu bogu. Da bi si ga naklonile, so matere prelivale kri svojih najljubših otrok; so mučeniki še sredi gorečega plamena peli zahvalne pesmi; so se potuhnjeni, lokavi farji napajali s krvjo, redovnice se z nebeškim zanosom odrekale posvetni ljubezni, večina pač le navidezno; sivi starčki so zamanj vili svoje vele roke, in slabotne ženske zamanj jokale in prosile; skratka, vse možne muke in strahote so se prestale. V teku dolge temne dobe, ki je sedaj že minula, je človeštvo več pretrpelo, kakor si danes moremo misliti. Največ so prestali slabotni, ljubeči, pravični in nedolžni. Ž ženo se je ravnalo kakor s strupeno živaljo, in z otroci kakor z golaznijo. Neštevilne oltarje je škropila kri novorojencev. Cvetoče mladenke so darovali takrat gnusnim kačjim božanstvom; celi narodi so ječali stoletja in stoletja v sužnosti, in vsepovsod je bilo človeštvo od malega števila oblastnikov izkoriščano na način, ki presega najbujnejšo fantazijo. Med vsem tem časom so trpeči prosili, lačni molili, blede žrtve vile roke proti nebu, — toda nebo je ostalo do danes gluho, slepo in nemo!

Kaj so bogovi človeku do danes sploh še koristili? Bilo bi le prazno besedičenje, ako

bi se hotelo na to odgovoriti, da je moral pač kaki bog ustvariti svet s solncem, mesecem in zvezdami, in določiti gotove prirodne zakone, potem pa obrnil svojo pozornost drugam, pustivši svoje slabotne otroke na cedilu, v nevednosti in brez pomoči, da izvojujejo sami težki življenski boj. Tudi ni na zgorajšno vprašanje noben odgovor, ako se zatrjuje, da bode ta bog na nekem "onem svetu" osrečil nekatere, ali pa tudi vse svoje stvari. Kako pač moremo pričakovati od neskončno modrega, dobrotljivega in mogočnega bitja, da bode z nami nekoč ravnalo boljše, nego je ravnalo z nami doslej in še ravna?

Svet je poln nedostatnostij, nepopolnostij. Ako ga je ustvarilo neskončno modro bitje, pač nimamo nobenega razloga trditi, da ga bode kedaj napravilo popolnejšega nego je sedaj! Ako pusti neskončno dobri oče večino svojih otrok v nevednosti in revščini, kakšen dokaz pač imamo potem zato, da bode zboljšal njih položaj pozneje? Bode li kedaj ta bog bolj mogočen kot je sedaj? Postane li kasneje bolj usmiljen kot je sedaj? Bode li njegova ljubezen do svojih bednih stvari plamtela kedaj bolj goreče kot plamti sedaj? Zamore li najpopolnejša modrost, najvišja moč in ljubezen svoje postopanje kedaj spremeniti? Je li "neskončni" in "najpopolnejši" v stanu postati še boljši in še popolnejši?

Duhovniki nas uče, da je ta svet le nekaka

šola; da nam bog pošilja križe in težave le z namenom, da se naše duše bolj razvijejo in spopolnijo, ter da se človek edino le v trpljenju more očistiti, ojačiti in postati kreposten in plemenit. Vzemimo da je to res, kaj bode pa potem s temi, kateri umrjejo v zgodnji mladosti? Po tem nauku bi se mali otroci nikdar ne mogli razviti. Kakšna nesreča zanje, da niso postali deležni požlahtnujočega vpliva, trpljenja in bede! Tako pa morajo biti sedaj na večno duševno manj vredni! Če bi bila duhovščina s svojim zgorajšnjim naukom v pravem, potem bi nikdo ne bil tako nesrečen, kakor oni, katerim se dobro godi, in vsega siti milijonarji bi morali revne, lačne, raztrgane proletarce za njih "srečo" le zavidati! Če je nesreča za človekov razvoj potrebna v tem življenju, kako je potem za dušo mogoče, da bi se v popolni, neskaljeni rajski sreči še spopolnila?.... Od kar se papežu v Rimu in drugim duhovnikom po svetu dobro godi, je dobrotno skrbeča božja previdnost očitno izkazana in nad vsemi dvomi dokazana stvar!!

Cerkev uči, da je bil ta svet z vsem, kar je na njem, bistveno tako ustvarjen, kakoršen je še danes; da so trava, cvetlice, drevesa in vse živali ne izvzemši človeka, posebna stvarstva sama zase, in da niso med seboj v prav nobeni zvezi ali sorodstvu. Najpravovernejši človek bode pa gotovo moral priznati, da se je od začetka sveta marsikaj na naši zemlji spremenil.

lo; požrlo je morje tukaj suho zemljo, tam pa jo zopet dvignilo; nekatere gore so se znižale, druge zvišale, ali pa nastale popolnoma nove (ognjeniki); v davnih časih so živele čudne, pošastne živali, ki danes ne živijo več in ki leže globoko v zemeljskih plasteh okamenele; nasprotno pa imamo danes čisto druge živali, ki jih stari naravoslovci ali srednji vek ni poznal. Ista stvar je z rastlinstvom. Nauk o stopnjevitem razvoju iz nepopolnih v popolnejše oblike je bil našim prednikom še neznan. Naši predniki so pojmovali svet tako, kakoršen se jim je takrat pokazoval, kot nespremenljivo stalno uredbo, ki je od nekdanj taka in ostane taka do konca sveta. Zemlja se jim je zdela, kot bi pravkar prišla iz božjih rok. Niso še nič vedeli o evolucijah ali razvojih davnih dolгих dob, zahtevajočih milijone in milijone let, marveč so mislili, da je nepregledna raznolikost živalstva in rastlinstva bila že od vseh početkov sem taka.

Mislino si en primer: Na samotnem otoku najdemo človeka, ki je star milijon let. Pri njem vidimo voz, izdelan po najnovejšem vzorcu. Mož nam pripoveduje, da je ta voz sad mukapolnega dela mnogo tisoč let; petdeset tisoč let je imel v rabi delo, tako ravno, kakor ga je le mogel najti. predno je prišel na to, da bi isto površino imel lahko za polovico lažje, ako bi prerezal deblo po dolžini; spet je poteklo več tisoč let, predno je iznašel kolesa k temu

deblu; kolesa so bila v začetku masivna, in pre-mišljevati je moral spet petdeset tisoč let, pre-dno je izumil kolo z glavino in naperki; več sto let je rabil kolesa brez klinov; minulo je sto-tisoč let, predno je spoznal, da je voz s štirimi kolesi boljši nego z dvema; več sto let je moral hoditi za vozom, da ga je nazaj držal, kadar je šlo navzdol, in le srečnemu slučaju se je moral zahvaliti, da je iznašel zavornico. Ali bi mi iz te primere pač sklepali, da je ta mož, ki je tako počasi mislil, bil že od vsega početka izredno bistroumen in izurjen mehanik? Ali pa vze-mimo, da ga najdemo v elegantni vili, in on bi nam povedal, da je stanoval v njej petstotisoč let, predno je prišel na srečno misel, da je na-pravil streho, ter da je šele pred kratkim iz-umil duri in okna; — je bil, stal ta stavbenik že od početka na vrhuncu dovršenosti in stro-kovne izobrazbe? Nam li nasprotno ne doka-zuje vedna zboljšava in spopolnjevanje v vseh stvareh sorazmerno zboljšavo in spopolnjeva-nje stvarnikovo?

Ali bi neskončno modri, dobri in mogočni bog, v namenu, ustvariti človeka, pač začel z najnižjo življensko obliko; z najpriprostejšo praživalico, in bi v teku neizmernih časovnih dob počasi in skoro nevidno izboljševal to pr-votno, enostavno svoje stvarstvo do vedno po-polnejših organskih oblik, dokler se slednjič ne razvije iz tega človek? Ali so se morala potra-titi nešteta življenja v svrho postanka prehod-

nih življenskih stvorov, ki vendar potem spet prominejo? Vidi li človeški um tudi le trohico modrosti v tem, da lazijo in plazijo po zemlji gnusne pošastne živali, ki žive le od muk in bolečin drugih? Ali spoznavamo pravilnost stvarjenja v tem, da so bile razmere na zemlji le na primeroma prav malem prostoru tako ugodne, da se je iz višjega živalstva razvilo razumno človeško bitje? Kdo more zadostno raztolmačiti razloge, zakaj je svet tako ustvarjen, da žro živali druga drugo, da so vsaka usta klavnica in vsak želodec grob? Ali je mogoče spoznati v večnem splošnem mesarjenju neskončno modrost? Kaj bi si pač mislil o takem očetu, ki bi dal svojim otrokom vrt, in predno bi jim istega prepustil, nasadil v njem tisočere smrtonosne rastline in zelišča? napolnil ga z roparskimi živalmi in strupenimi kačami ter ga oskrbel tudi z nekaj močvirji kot zaležiščem strahovite rumene mrzlice? ki bi stvari tako uredil, da bi se ob priliki zemlja odprla in požrla par njegovih dragih, in ki bi razven tega postavil v neposredno bližino par ognjenikov, ki utegnejo vsak trenotek preplaviti njegove otroke z rekami tekočega ognja? Vzemimo, da bi ta oče svojim otrokom ne povedal, katere rastline so smrtnonevarne in katere kače strupene; ki bi z nobeno besedico ne omenil potresov in obdržal za se delovanje ognjenikov kot tajnost, bi li nazivali tega očeta "dobrotnega boga" ali "lokavega satana"? In vendar, ravno to nam je učinil bog. Kakor učijo du-

hovniki, je Jehova pripravil to zemljo nalašč za stanovanje svojim ljubim otrokom, a pri tem je oživil gozdove z divjimi, grdimi živalmi, nastavil po vseh potih strupene kače, napolnil podzemlje s potresi ter površje okrasil z ogenj bljuvajočimi gorami! Navzlic vsemu temu pa nas uče še dandanašnji, da je ta svet popoln, da ga je ustvarilo popolno bitje in da vsled tega tudi mora biti popoln. Trenutek kasneje pa nam ti ljudje, ki to učijo, že povedo, da je zemlja prokleta, pokrita z trnjem in osatom, in da je človek obsojen v bolezen in smrt, samo zato, ker je naša ljuba, uboga, nam vsem skupna mati Eva vkljub prepovedi okrutnega boga pojedla eno jabolko!

Nemogoče je spraviti bolezní, telesno trpljenje in duševne muke, katerim je človek na tem svetu podvržen, v soglasje z naziranjem, da nas je ustvarilo neskončno dobro, mogočno, dobrotljivo bitje, da nas brani in čuva od narave neodvisni in nad njo vladajoči bog.

Duhovščina pa skuša to nesoglasje spraviti v ravnotežje s tem, da postavlja vsem križem in težavam tega življenja nasproti neskončno srečo prihodnjega življenja na "onem svetu". Učijo nas, da je v nebesih vse idealno popolno, tam je nebo vedno jasno in brezoblačno, vse je vzvišeno vse se topi v blaženosti in rajski sreči.

Tukaj na zemlji naj se rušijo temelji držav; milijoni sužnjev naj ginejo pod žgočimi žarki afriškega solnea in pod strahovitimi udarci bi-

ča; tam gori v nebesih plava vse v nepopisnem veselju. Kuga naj razsaja na zemlji in davi naše drage, in preživeči naj v brezmejni bolesti oplakujejo izgubljene, vseobjemajoča ljubezen v nebesih se ne gane. Otroci naj sahnejo in zamanj kruha prosijo, novorojenčke naj trgajo divje zveri, bogovi sede nad oblaki s smehljanjem na obrazu. Nedolžni naj v groznih sibirskih zaporih počasi umirajo; neustrašeni možje in junaške žene naj na sramotnem stebri svetohlinstva in hudodelskega pobožništva živi gore in se pod groznimi mukami počasi spreminjajo v pepel, — v nebesih vse raja, prepeva in pleše veselja. Tam zunaj na širokem morju, v temi in viharju, se obupno bore z neusmiljenimi valovi mornarji, — toda angelji v nebesih igrajo med tem na svojih zlatih harfah. Na evropskih bojiščih teče v potokih nedolžna kri, uboge sestradane žene ginevajo s površja, zapuščajo svoji usodi nedoletne otroke, kojih očetje so padli na bojnih poljanah, — a v nebesih nimajo usmiljenja za te zemeljske sirote. Po vseh cestah sveta je polno bolnih, hromih in revnih; po hišah tuge in bolečin odmevajo bolestni klici bledih trpinov, — dočim plavajo angelji v srečnem kraljestvu svetlobe semtertja in se vadijo v letanju. Nebo je preveč srečno, da bi moglo za vse to imeti sočutje; preveč zamišljeno v "Aleluja" petje, da bi pomagalo prosečim in zdihujočim. Oko angeljevo je slepo, uho gluho in srce spremenjeno v kamen v brezmejni samopašnosti veselja.

Rešeni mornar, ki je dosegel breg, v svoji preveliki radosti tudi pozabi na tovariše, ki se potapljajo daleč tam. V nezrižnosti sreče, v pozabljivi blaženosti nima nebo smisla za bedo tega sveta. Naj le zalije mesta goreča lava; naj se le odpre zemlja in požre tisoče ljudi; slabotni naj le stegujejo roke milo proseč proti nebu, — bogovi so preveč srečni, da bi svojim otrokom pomagali. Smehljanje božje ne ve, kaj so solze človeštva; veselo vriskanje v nebesih preglašuje stok in jok na zemlji! Videli smo, kako je ustvaril človek bogove, in kako je sljednič postal ponižen suženj svojih lastnih izmišlotinj. Sedaj pa nastane vprašanje: Kako se je osvobodil, četudi le deloma od tega vladarja nebes, tega samodržca oblakov, te aristokracije zraka? Kakim potom se je mogel znebiti akoravno le v tej ponižni meri, kolikor se je otresel do danes, neumnega in poniževalnega strahu, in vreči od sebe jarem praznoverstva?

Morda prvo, kar je krenilo njegov razum na pravo pot in ga osvobodilo zmot, je bilo to, da je spoznal gotov red in zakonitost v vesoljstvu. Na podlagi tega je začel domnevati, da tam zgoraj morda vendar le ni vse premišljeni namen z ozirom na njega in da sploh z njim ni v nobeni zvezi. Opazil je, da ostane kroženje vseh onih svetlih zvezdic vedno nespremenjeno, ne glede na njegovo dejanje in nehanje; spoznal je, da se ponavlja solnčni in lunini

mrki in druge spremembe nebeških teles vedno po preteku gotovega časa, in da celo zvezde repatice prihajajo spet v popolnoma določenih dobah. To je človeka prepričalo, da nimajo spremembe na nebu in repatice z njim nič opraviti, in da tudi njegovo obnašanje nima prav nobenega vpljiva na nje; spoznal je, da se ne pojavljajo niti v njegovo korist, niti v njegovo škodo, in to ga je nepričakovano navdalo z občudovanjem namesto s strahom. Začel je domnevati, da lakote ne pošilja kak razsrjeni maščevalni bog, marveč da izhaja večinoma iz neumnosti in lenobe ljudij. Prišel je na to, da hudobni duhovi, ne povzročajo boleznij, temveč so le posledica naravnih vzrokov, in se vsled tega zamorejo spet odpraviti naravnim potom: v svoje lastno zadoščenje je človek dokazal, da molitev ni nobeno zdravilo. Po dolgih, žalostnih skušnjah se je overil, da njegovi bogovi niso kdove kaj vredni, ker mu niso nikdar pomagali, izvzemši če je bil v položaju, da si je mogel pomagati popolnoma sam, brez njih. Končno je uvidel, da ni njegovo osebno obnašanje v prav nobeni zvezi s prirodnimi zakoni; da ne more biti tako hudoben, da bi povzročil povodenj, in ne tako dober da bi jo preprečil. Po več stoletnem premišljevanju je sljednič spoznal, da ne nastajajo potresi zato, ker ne izkazuje kakemu duhovniku morda tiste časti, katero on zahteva. Opazil, z velikim začudenjem je opazil, da ubije strela pogosto- ma jako dobre ljudi, dočim se drugim, zelo hu-

dobnim ljudem, ki so stali čisto zraven, ni zgodilo nič, le da so se nekoliko prestrašili. V letu 1914 je ta nevidni usmiljeni bog lovil s strelo svojega prvega namestnika na zemlji po Vatikanskem dvorišču. Kaj naj si mislimo o takem bitju? Po mojem mnenju je vse preje kot pa usmiljen, dobrotljiv itd. Na svojo veliko žalost se je često prepričal, da ne zmaguje vedno pravica, in to je najbolestnejše spoznanje, do katerega more človek priti! Nadalje je videl, da bogovi nikdar ne branijo slabotnih in nedolžnih. Osupnilo ga je, ko je zdaj pa zdaj videl, da se največji hudobnež veseli najkrepkejšega zdravja. Končno je šam sebi zatrjeval, da ni nastala vsled tega tako stroga zima, ker farjem ni mogel dati dovolj volne. Začel je domnevati, da se vesoljni red in prirodni zakoni ne dajo spremeniti poljubno in njemu v korist, kot plačilo za to, da zna blebetati kako veroizpoved na pamet. Opazil je, da nekateri otroci kradejo, akoravno so krščeni pravilno po predpisanem obredu. Spoznal je velikansko razliko med pravosodjem in vero, in videl, s kakim veseljem si zavijajo med seboj vratove pripadniki enega in istega boga. Videl je, kako verski prepiri napolnjujejo svet z okrutnostmi. Slednjič se je človek predrznil celo sumiti, da bi sploh mogel kak bog poseči v naravni red dogodkov. Človek je spoznal le nekaj resnic; toda že samo te maloštevilne resnice se niso dale spraviti v soglasje z brezmišelnim praznoverstvom njegovih dedov. Ker

so njegove svete knjige baš v najvažnejših točkah bile nepravilne in napačne, je začel človek dvomiti, da bi vsebovale te knjige absolutno resnico in izhajale od boga; končno se je prepričal, da so tudi duhovniki v večina najvažnejših stvareh popolnoma nevedni, vsled česar je zgubil ves strah in spoštovanje do njegove "črne suknje". Tak je toraj bil začetek razumske svobode.

Olika je vedno rastla v isti meri, v kateri je pojemala verska moč. Duševni napredek človeštva obstoji prav v tem, kolikokrat more kako staro vražo zamenjati z novo resnico. — Cerkev seveda ni dala človeku nikdar prilike, da bi prišel le do ene resnice; nasprotno, vedno je uporabljala vso svojo moč, da bi ga od resnice odvrčala, in zato se cerkev zelo huduje, če je človek spoznal, da je prav mnogo verskih pojmov krivih. Čitanje svetega pisma, ki je v celoti katoličanom prepovedano, ga je dovedlo do spoznanja, da je bil Jehova bolj okruten in nasilen nego rajhujsi divjak. Istotako je človek našel, da je ta sveta knjiga polna nevednosti, in da so jo gotovo morali spisati ljudje, ki so imeli prav malo pojma o prirodnih pojavih in naravi sploh. Le malokateri človek je imel pogum, povedati take misli odkrito in javno. V vsaki dobi je tu pa tam kak mislec, dvomljivec, učenjak, sovražnik hlimbe, zaničevalec hlapčevske ponižnosti, kak neustrašeni boritelj za pravico z veseljem, pono-

som in junaštvom potegnil svetli meč resnice proti poblaznjeni pošasti verske neumnosti, človeštvu v blagoslov. To vrsto mož, enake bogovom, ker so vedeli kaj je dobro in kaj slabo, so bogomolci navadno raztrgali v kosce.

Sokrat je moral piti strup, ker je odrekel nekaterim bogovom spoštovanje. Jezusa je fanatična verska druhal križala radi zločina bogokletstva, ker je smatral sam sebe za boga, saj je vendar vedel, kaj je pravično in kaj krivično!" Ničesar ni bogomolcem bolj prijetnega, nego moriti svoje sovražnike na povelje boga. Vsa verska preganjanja koreninijo v oni mistični ljubezni do boga, ki rodi nestrpnost, mrzkost in slepo sovraštvo do drugače mislečih. — Strašne verske vojne, ki so pojile zemljo s krvjo, so imele le ta učinek, da so prišle slednjič vse vere ob "vero" in v slab glas; ljudstvo je začelo gledati na duhovnike z nezaupnostjo in sovraštvom, kot povzročitelje tolikega gorja. Misleči ljudje so začeli dvomiti nad božjim izvorom vere, ki uči svoje vernike, da naj tepajo pravice drugovercev. Nekateri so začeli primerjati krščanstvo z verami poganskih narodov; radi ali neradi so priznali, da je razlika tako malenkostna in nebistvena, da ni vredno umreti za eno ali drugo versko prepričanje. — Uvideli so, da so drugoverni narodi v marsikaterem oziru celo boljši, srečnejši in uspešnejši nego krščanski, z eno besedo, da je slednjič vsaka verska razlika toliko vredna, kakor počen groš! Tristo dolgih let si je ves krščanski

svet zamanj prizadeval iztrgati prazni "božji grob" iz rok "nevernikov"; tristo dolgih let so se brezvspešno in z velikanskimi izgubami zaganjale nahujskane trume križarskih vojsk v versko še bolj fanatične spoznavalce polumesece, v te "nesramne, poganske pse", — kakor so izvolili kristjani v svoji znani bratoljubnosti nazivati Turke. Ta grozni nevspeh, ki je zahteval morje krščanske krvi, to strašno dejstvo je zasejalo seme nezaupnosti v vsem krščanstvu, in milijoni so začeli zgubljati vero v boga, ki ga je pred vsem svetom osramotil Mohamed. Ljudstvo je spoznalo, da trgovina ustvarja prijateljstvo, dočim vera seje neslogo in sovraštvo, ter da je verska prenapetost popolnoma nezdržljiva z mirom med narodi in posamezniki. Videlo se je, da oni, ki boga najbolj ljubijo, najmanj ljubijo človeka, in da je medsebojno odpuščanje in krščanska ljubezen do bližnjega predrzna hinavščina; kajti upravitisti, ki najbolj molijo, so najzlobnejši, in tako pokažejo, da je ponižnost in nasilnost sad enega in istega strupenega drevesa.

Mnogo desetletij že traja med maloštevilnimi vrlimi, razboritimi, resnicoljubnimi možmi in ženami na eni strani, ter med veliko, nevedno, verno maso na drugi strani, neizprosni boj na življenje in smrt. To je vojna med znanstvom in vero. Oni, ki so v veliki manjšini, apelirajo na razum, poštenje, na človeške pravi-

ce in svobodo, na znane resnice, na blagostanje in srečo na tem svetu; večina pa apelira na predsodke, strah, čudeže, suženjstvo, na neznanost in na pekel onstran groba. Maloštevilni prosvetljenci kličejo: "MISLI"! — topoglavna masa pa kriči "VERUJ"!

Prvi dvom je bil zibelka, začetek napredka, in s prvim dvomom je človek prekoračil prag duševne ječe. Človek je začel razmišljati in dvomiti, in cerkev je začela to prepovedovati. Zvezdoslovec je začel meriti nebo, in cerkev mu je na plemenito čelo vžgala besedo: "BREZVEREC", in vendar: ne ene blesteče zvezde ni na nebu, ki bi nosila kako krščansko ime! Vkljub vsem veram je prodiral zemlslovec v notranjščino zemlje, čital njeno zgodovino v ogromnih knjigah iz skalovja in našel v njenem osrčju skrite spomenike davno minulih časov. Zastarele ideje so se raztopile v prekapnici kemikovi, in nove, koristne resnice so zavzele njih mesto. Verski pojem za verskim pojmom se je razpršil in razhlapel v topilnici vode, in ostala je le žlindra. Nov svet se je odkril pod drobnogledom; vse povsod se je našla neskončnost. Na vse strani je človek mislil, iskal, odkrival, pa nikjer, ne na zemlji, ne na zvezdah ni našel sledi od narave neodvisnega in nad njo vladajočega bitja!

To so one vzvišene resnice, ki so človeka usposobile, da je vrgel raz sebe jarem prazno-

verstva; to so slavna odkritja, ki so iztrgala duhovništvu iz rok žezlo avtoritete.

Na onem nepreglednem grobišču, nazvanem prošlost, je sedaj večina človeških ver pokopana, in tamkaj tudi počivajo skoro vsi bogovi. Sveti templji indijski so davno že razpadli v razvaline; preko stebrišč in obokanih hodnikov, preko šareno poslikanih sten se vijejo rastline plezavke in ovijavke. Brahma zlati, s štirimi glavami in štirimi rokami; Višnu svečani, kaznovalec zlobe s tremi očmi, s polumesečem in ovratno verižico iz človeških lobanj; Živa razdiralec, s krvjo polit; božanstveni Kali, beloroki Daupradi, Krišna — vsi, vsi so preminuli in zapustili prestol svojega sedaj samotnega kraljestva. Na bregovih svetega Nila se ne izprehaja več jokajoča Izis, in ne išče več svojega mrtvega Ozir'sa. Senca Tifonovih temnih potez ne pada več na valove. — Solnce še vzhaja kakor nekdam in njegovi prvi žarki poljubujejo še vedno ustna Memnonova, toda Memnon je tih in nem kot zagonetna sfin-ga. Sveti templji leže v puščavi v pesku pokopani; prašne mumije še vedno čakajo vstajenja, katero so jim obetali duhovniki; in stari verski izreki, vklesani v čudno upodobljenih kamenih, spé v nerazumljivem, davno pozabljenem jeziku. Božji ognji Perzov in Aztekov so že davno ugasnili v pepelu preteklosti in nikogar ni, ki bi razpihal sveti plamen in ga vzdrževal. Harfa Orfejeva je obmolknila; posuše-

na čaša Bacchova je vržena v stran; Venera je mrtva in okamenela, in njenih belih prs ne dviga več nobena ljubezen. Reke še vedno žuborijo, toda Najade se ne kopljejo več v njih; drevesa še vedno šumijo v skrivnostnem šepetu, a rojenice ne plešejo več na razupitih krajih v gozdu. Bogovi so zginili z visokega Olimpa. Tudi stari bogovi in boginje slovanske: Triglav, Perun, Kurent, Vesna itd. so šli k večnemu počitku, in ne prikliče jih nikdo več nazaj. Potihnil je grom sinajski, obmolknil glas prorokov, in dežela, kjer se je nekdanje cedilo mleko in med, je danes samotna puščava. Bajka za bajko je na nebu obledela, trume pošastij in sanj so polagoma zginile, in počasi so stopala na njih mesto dejstva, resnice in istinitosti. Vse, kar je nadnaravnega, se je razkadilo v dim in minilo, ostalo pa je to, kar je naravno. — Bogovi so šli v grob, — a človek je še tukaj!

Kakor vsako posamezno bitje, tako imajo tudi celi narodi svojo mladostno dobo, moško dobo, in dobo propadanja. Prav tako je tudi z verami; ista neizogibna usoda čaka vse. Bogovi, ki so jih ustvarili narodi, morajo prominiti s svojimi stvarniki vred; kajti ustvaril jih je človek, in kakor ta, morajo tudi njegove stvari zveneti in propasti. Bogovi ene dobe služijo vedno v posmeh poznejši dobi, in veri naših dnij bo ravno tako malo prizanešeno, kakor drugim veram, da se ne bi daljna bodočnost iz nje norčevala. Ko je bila Indija naj-

mogočnejša, je sedel Brahma na prestolu sveta. Ko je prešlo žezlo na Egipt, se je človeštvo poklonilo Ozirisu in njegovi soprogi Izis. Prišla je do svetovne vlade stara junaška Grecija, in Zevs se je oblekel v škrlat avtoritete. Zemlja se je tresla pod stopinjami hrabrih sinov Rima, in Jupiter je zgrabil z železnimi rokami kij in grom je stresal nebo. Padel je stari Rim, in zrasel je na njegovih razvalinah novi Rim; kristjani so zbrali vladajoče narode sveta, v eni roki križ, v drugi pa krvavi meč, in dandanes sedi Kristus na starem prestolu. — Kdo bode pač njegov naslednik?

Dannadan zgubivajo verski pojmi svojo prvotno moč; stari, verski duh in prejšnjo versko oduševljenje izumira bolj in bolj. Ognjevita navdušenost, uničevalni fanatizem nekdanje cerkve je prominil in nepovrne se nikdar, nikdar več. Verski obredi pač še ostanejo nekaj časa, toda starodavna vera se krha in krshi od človeškega srca. Obrabljena dokazila izgubivajo svojo prepričevalno moč in verske obtožbe, ki so pačile nekdanj obraz vsemu človeštvu, vzbujajo danes v nas le zasmeh in gnjus. Čas beži mimo; čudeži postajajo neslani in za človeka sramotni; dokazi, ki so naše prednike popolnoma prepričali, nas ne zadovoljujejo več. Neizogibno, nespravljlivo nasprotstvo nastane med vero in vedo; kajti med tema dvema protivnikoma ni premirja. Boj se bode nadaljeval čim dalje huje, dokler ne podleže vera!

Razum, opazovanje in skušnja, — ta sveta trojica znanstva, je nam razodela, da je edino dobro tukaj na zemlji sreča, da potrebujemo sreče sedaj, a ne v megleni bodočnosti na “onem svetu”, ter da dosežemo srečo edino s tem, ako osrečujemo svoje bližnje.

To je za nas dovolj; v tej veri lahko mirno živimo in umremo. Navzlic temu, da so se brezverci v vseh časih borili za človeške pravice in vedno bili neustrašeni branitelji svobode in pravičnosti, se svobodomislece vendar vedno dolži, da hočejo staro podpreti, ne da bi zidali novo. Cerkev bi s svojimi dolgoletnimi skušnjami vendar morala biti toliko pametna, da bi vedela, da je popolnoma nemogoče vzeti človeku njegovo prepričanje s silo. Zgodovina verskih preganjanj zadostno dokazuje, da se ustavlja duh vsem nameram nasilnega vladanja. Duh časa se drži tako dolgo starih idej, dokler ni goden in sprejemljiv za nove. Kakor hitro spoznamo resnico, odpadejo vse stare krive ideje same od sebe.

Namesto praznih sanj o “onem svetu” predlagajo svobodomisleci, da se bolj negujejo istinitosti tega sveta; namesto praznoverstva sijajne dokaze in znanstvene pridobitve; in namesto duhovniške strahovlade svobodo mišljenja brez vsakoršnih okov.

Ne trdimo, da je veda že vse odkrila, da so naši nazori svota vseh resnic; kajti človeškemu napredku ni konca ne kraja. Ne more-

mo še pač razvozljati nepreglednih komplikacij in tajnostij sile in tvarine; bistvo najmanjše praživalice je še ravnотako zagonetno kakor vesoljstvo v celoti. Kapljica vode je prav tako čudovita in skrivnostna kakor vse široko morje; en list tako kot celi gozd. Znanstvo ne misli vkovati bodočnosti v verige, marveč hoče osvoboditi sedanost; svobodomisleci nečejo skovati verig za svoje otroke, streti hočejo temveč one, v katere so nas ukovali in vklenili naši predniki. Hočejo biti branitelji vprašanja in svobodnega mišljenja; kajti modroslovje ne ve nič o verskem egoizmu. Dočim praznovrstvo zida steno in vali na pot zapreke, odpira veda vse glavne ceste svobodne misli. Ne trdimo, da poznamo ves svet, da smo v stanu rešiti vse uganjke, toda mi verujemo, da je boljše ljubiti ljudi, nego trepetati pred bogom; da je častnejše in dostojnejše, ako mislimo sami in raziskujemo sami, nego pa dati se voditi ljudem, ki nam vtepajo v glavo nesmiselne in popolnoma nepotrebne stvari, katere so si izmislili v davnih časih neizobraženi ljudje. Zadoštuje nam za sedaj, da vemo, da ni govora o kaki svobodi na zemlji, dokler še vlada trinog v nebesih. Tudi ne pričakujemo, da smo v stanu v današnji dneh vse izvršiti; verujemo pa, da lahko vsak izmed nas stori nekaj za napredek in ga tako povspeši. Dobro vemo, da ni dovolj, ako strmoglavimo bogove in nadnaravne oblastnike raz njihovih prestolov, — — to

je šele začetek razsvetljenja; pravi in edini cilj je sreča in blagostanje vseh ljudij na zemlji.

Gozdove sekati ni končni cilj poljedelstva, in morske razbojnike preganjati še dolgo ni namen svetovni trgovini.

Vera bodočnosti ni vera strahu božjega, marveč vera ljubezni do bližnjega; ne bode imela templjev za bogove, temveč tempelj za vse ljudi, v katerem se bode vsestransko negovala in slavila vera človekoljubja. Vsakega poštenega človeka sveta dolžnost je, da pospešuje po svojih močeh, da čim preje zasijejo dnevi, v katerih bode človeška družba nehala roditi milijonarje in berače, — sito lenčad in lačno delavstvo, — kjer hodi resnica v cunjah, praznoverstvo in falotstvo pa se šopiri v zlatu: Upajmo in pričakujmo z gotovostjo časa, ko bode koristno tudi pravično, in resnica edina lepota: kadar bode sedel na prestolu **“razum”**, kralj vseh kraljev, bog vseh bogov! **Amen.**

II.

Kako so nastale
vere in bogovi.

Ne prazne besede, pač pa resnični boj proti poneumnjevanju in duševnemu suženjstvu bodi sveta naloga vsakega svobodomiselnega in res naprednega Slovenca! To je moje geslo, katerega se hočem poslužiti po svoji zmožnosti, in podati javnosti svoje prepričanje in izkušnje o veri in bogu sploh.

Prišel sem do prepričanja, da si je vsak narod sam ustvaril svojega boga po svojih lastnostih in celo po svoji polti, tako da je bil bog vedno podoben tistim, kateri so ga ustvarili. Tako si predstavljajo tudi črneci črnega Kristusa in Marijo. Dalje imajo Japonci vse rumene bogove, barve, kakoršne so sami.

Bogovi pa tudi jednako ljubijo in sovražijo, kakor tisti narodi, kateri so si jih izmislili. Kar je ljudem najdražje, to je bogovom najljubše, in enostavno se jim mora žrtvovati, da se odvrne njih jeza od ubogih zemljanov.

Bog je zelo patriotičen in stoji vedno na strani tistih, kateri so na zemlji močnejši. Da-

lje je zelo sebičen, ker enostavno trdi, da je le on pravi bog, in tako prezira vse druge bogove in vere kot tudi narode drugih bogov, s tem, da vedno trdi, da je edino on sam pravi in da bo samo tisti, kateri v njega veruje, prišel v obljubljeni nebeško kraljestvo, toda šele pod tem pogojem, da bode vse svoje življenje skrbno nosil svoje žuljave novice v nikdar polne malhe božjih agentov na zemlji.

Vsi bogovi brez izjeme zahtevajo od svojih oboževalcev, da jih morajo enostavno moliti, da se moramo plaziti pred njimi in jim izkazovati najvišjo čast. Vkljub vsemu temu so pa še tako neznansko sitni in naravnost srditi (seveda po mislih njih stvarnikov), in zato jih je tudi treba tolažiti. Mogoče si bode kdo glavo belil, kako se boga najhitreje in temeljito potolaži, toda to je zelo jednostavno. Kar so narodi ljubili in kar je bilo njim najdražje, to so darovali bogu, češ, kar imamo mi radi, to ima tudi bog zelo rad, in kmalo bomo deležni njegove milosti. V starem veku je bila nedolžna človeška kri bogovom zelo po godu in vonj pekočega se človeka jim je neizmerno dobro del. To so bile dišave prve vrste; ako pa ni bilo ljudi so se pa dali potolažiti tudi s kozlički in jagneti. — Tako je daroval, ali vsaj hotel darovati Abraham svojega edinega sina Izaka v žgalni dar bogu, Adamova sinova Kajn in Abel pa sta darovala bogu svoje produkte, Kajn od svojega poljskega pridelka, Abel pa od svoje črede najlepšo ovco.

Vsi bogovi so pa vedno vstrajali pri tem, da imajo okrog sebe vedno kolikor mogoče največje število svojih svečenikov, in ti duhovniki so vedno tudi vstrajali pri tem, da jih mora vzdrževati in rediti nevedno zatelebano ljudstvo. Glavni posel teh božjih agentov je bil: bahanje z bogom in zatrjevanjem, da je vsega mogočen. Trdili so, da je njihovemu bogu prava igrača, uničiti z enim samim mahljajem vse druge boogve in malike. Bogove so fabricirali po neštetih vzorcih, in vedno v soglasju z najčudovitejšo in najsmušnejšo modo dotičnega naroda. Nekateri so imeli po tisoč rok, drugi le po sto glav; nekateri so imeli okrog vratu verižico, spleteno iz samih živih kač; nekateri so bili oboroženi s kiji, drugi z meči in ščiti; nekateri so bili oblečeni v železne oklepe, drugi zopet so imeli peroti kakor kerub; nekateri so bili nevidni, to je, da jih ni bilo mogoče videti, drugi so se kazali vsega, še drugi le svoj hrbet. Nekateri so bili ljubosumni, drugi so vzeli naše človeško podobo, še drugi pa podobe: labuda, bika, ali goloba, — skoro brez izjeme vsi pa so ljubili lepe hčere človekove. Nekateri so bili oženjeni — (vsi bi morali biti) —, in druge zopet so si ljudje predstavljali kot stare samotarce ali mladeniče na vse večne čase. Nekateri so imeli otroke, in ti otroci so tudi postali bogovi in ljudje so jih ravnotako častili, kakor njih očete. Večina teh bogov je hrepenela po maščevanju, bili so divji, razuzdani veseljaki in veliki nevedneži.

Ker so bili, kar se tiče pođuka in znanja, odvisni od svojih duhovnikov, se njihovi skrajni nevednosti v raznih znanstvih ne smemo preveč čuditi. Vsi ti bogovi niso poznali niti oblike naše zemlje, katero so baje vendar sami vstvarili, pač pa so mislili, da je naša zemlja ravna ploskev. Nekateri so mislili, da se zamore dan podaljšati na ta način, če vstavijo solnee za nekaj časa na njegovi poti, in da zamore glas tromb porušiti mestno obzidje, in vsi so tako malo vedeli o pravem in resničnem bistvu stvari, da so ljudem, kateri so jih vstvarili zapovedali, da jih morajo ljubiti. Nekateri so bili taki tepci, da so si domišljevali, da je človek v stanu verovati, kar hoče, ali kakor mu kdo zapove ali ga nauči, ter da je bogokletno in vredno večnega pogubljenja, če se kdo da voditi zdravi pameti in izkušnjam. Noben bog ne ve, kako je pravzaprav nastala naša mala okrogla zemlja. Vsi so bili popolnoma nevedni v zemljeznanstvu in zvezdoslovju.

Navadno so bili tudi prav borni postavodajalci, in kot vladarji so po svojih zmožnostih stali mnogo nižje nego kak povprečen predsednik severoameriške republike. Vsi bogovi so zahtevali najsramotonejšo in najbolj suženjsko pokorščino od svojih spoznavalcev. Da se jim prikupi in da imajo nad njim dopadajenje, moral se je človek v resnici pred njim valjati v prahu. In bogovi so tudi vedno bili zelo strankarski; zdaj so potegnili s tem, zdaj z onim,

kakor jim je pač bolj kazalo! Zdaj so mahnil po glavi tega, onemu se pa prijazno in milostno nasmehnili in pokimali; če se je pa položaj zanje izpremenil, so pa tudi taktiko hitro zasukali drugače in planili po onem, katerega so malo preje radi imeli. Uganjali so toraj najlepšo osebno in koristolovsko politiko pod pretvezo splošnega blagra. Vse to se današnje čase zelo lepo vidi na evropskih bojnih poljanah. Na politiko šo se pa ti bogovi skoro še bolj razumeli, kot pa naši novodobni slovenski bogovi v Ameriki. Kadar se je šlo za to, da oplenijo in uničijo druga ljudstva in da ugrabijo njih žene in dekleta, so stali vedno na njih strani. Ničesar se tem bogovom ne dopade bolj, nego klanje brezvercev; nihče pa jih ne more bolj razkačiti, kakor oni, kdor se predrzne njih eksistenco tajiti in kdor v nje ne veruje.

Nekateri narodi so bili tako revni, da so imeli le po enega boga. Fabriciranje je bilo vendar tako lahko in material tako poceni, da je bilo tržišče z bogovi običajno bogato založeno in nebesa s temi izrodki bolne domišljije prenapolnjena. Bogovi pa niso imeli le v nebesih mnogo opravka, marveč so se tudi umešavali v vse zadeve človekove. Povsod so imeli svoje prste vmes, v vseh življenskih odnošajih, vse je bilo pod njihovo neposredno kontrolo. Nič ni bilo za nje premalenkostno, nič prevažno; vrabec, ki je padel z drevesa, ali kroženje velikih svetovnih teles, vse so z enako marnostjo

nadzirali ti marljivi in čuječi bogovi. Pogosto so prihajali s svojih nebeških prestolov doli na zemljo, da sporočajo in pojasnijo človeštvu kaj važnega. O nekem bogu se celo pripoveduje, da je prišel v oblakih neba med gromom in bliskom, samo zato, da pove ljudem, da se jagnje ne sme kuhati v materinem mleku. — Drugi zopet so ostavili svoja svetla stanovanja v zračnih višavah, da naznanijo ženam človekovim, katera naj rodi in katera naj ne rodi otroka; — ali pa so prišli doli, da pokažejo kakemu bedastemu popu, kako naj ureže in nosi plašč.

Večkrat, kadar so ljudje zanemarjali svojega boga, katerega so si sami ustvarili, in ga niso več molili, ali pa, kadar niso več marali njegovih duhovnikov rediti in oblačiti, je bog obiskal ljudstvo z lakoto in kugo. Včasih je tudi dovolil tujim narodom, da so jih odvedli za kazen v sužnost, njihove žene in otroke pa prodali; običajno pa se je maščeval na ta način, da jim je poklal vse prvorojence. Duhovniki so pri tem vedno storili svojo dolžnost, ne-le da so natančno prerokovali vse te nadloge, marveč tudi, da so potem ljudi prepričevali, da jim je ljubi bog poslal to nesrečo samo radi tega, — ker so duhovnikom premalo dali v njih nikdar polno malho.

Bogovi so se med sabo razlikovali v toliko, v kolikor so se med sabo ločili narodi. Največji in najmogočnejši narodi so imeli tudi naj-

mogočnejše bogove, medtem ko so se morala slabotnejša in manjša plemena zadovoljevali le z nebeškimi ostanki in pomijami. Sleherni bog, bodi že majhen ali velik, je obljuboval vsem svojim sužnjem srečo na tem in onem svetu in grozil s časnimi in večnimi kaznimi vsem onim, ki ali ne verujejo v njegovo eksistenco, ali pa domnevajo, da so nad njim morda še višji bogovi; — kdor pa sploh ničesar ne veruje, tisti je pa zločinec vseh zločincev, največji grešnik na vsem božjem svetu, za katerega se pripravljajo najgloblje na dnu pekla prav posebne muke!!

Omadežuj si roke s človeško krvjo; okradi nedolžnemu z obrekovanjem dobro ime; oropaj reveža še za tisto malo, kar ima, in izroči ga najhujši bedi; zadavi nedolžnega otroka v naročju matere; ogoljufaj mladenko, ki te ljubi in ti zaupa, za njeno življenjsko srečo: a ni ti še treba obupati, kajti vse to se ti lahko odpusti. Vseh teh zločinov te zamore oprostiti ona sodnija, katero so si izmislile in uredile one cerkve pod firmo "zakrament svete pokore". Toda zataji bogove in malike, — in sladko solzavi obraz debelušastega božjega namestnika, ki se v pobožni hinavski ponižnosti kar cedi ljubezni do bližnjega, se skremži v najsrditejšo sovraštvo. Zlata vrata nebeška se zapro, ko se približaš, v ušesa pa ti zadoni strašno prokletstvo; s Kajnovim sramotnim znamenjem na čelu se pogrezneš kot vekovečni izobčeni,

kot neumrljiv kaznjeneec v večno ognjeno pek-
lensko žrelo!!!....

Eden izmed teh bogov, eden, ki zahteva od
svojih spoznavalcev ljubezen, občudovanje in
češčenje, eden, katerega se v resnici še danda-
našnji moli in časti, ako se prazne, mrtve in
nesmiselne ceremonije sploh smejo imenovati
bogoslužje, je dal svojemu "izvoljenemu ljud-
stvu" (to je Judom, katerih Jehova je objed-
nem tudi naš kristjanski bog in katerih sveto
pismo stare zaveze smo "pojerbali" mi krist-
jani) — naslednje vojne postave: "Če prideš
v bližino mesta, katero hočeš oblegati, ponudi
jim najprej mir. In če ti dajo miroljuben od-
govor in najdeš mestna vrata odprta, naj ti bo
podložno vse ljudstvo, ki v mestu živi, in naj ti
služi. Ako pa ne marajo s teboj miru, temveč
se hočejo proti tebi bojevati, potem jih pa o-
blegaj. In ko ti je Gospod tvoj Bog naklonil
nad njimi zmago in jih izročil tvoji roki, pomo-
ri vse moške prebivalce tistega mesta z ostrino
tvojega meča. Žene in otroke, živino in vse,
kar je v mestu, kakor tudi plen, ki ga najdeš,
je tvoja lastnina; kajti vzeti imaš plen, ki ti
ga je dal Gospod tvoj Bog. Tako toraj postopaj
proti vsem mestom, ki leže daleč proč, in
ki niso mesta teh narodov. Toda mestom onih
ljudstev, katera ti je Gospod Bog dal za ded-
ščino, ne prizanašaj; ne pusti ničesar živega in
pokolji vse, kar diha!" — Ali si je mogoče mi-
sliti človeka, kateri čuti po človeško, še kaj

bolj okrutnega, bolj zverinskega? Ni-li vrjetnejše, da izhajajo taki ukazi od hudobnega satana, nego od ljubečega boga? Pomisliti je treba vendar, da je bila ta vojska, ki je preejala ta navodila, napadalna armada! Mir se je ponudil samo pod pogojem, če se podvrže vse ljudstvo brez izjeme usiljivim pritepencem in radevolje sprejme nase njihov suženjski jarem; — ako se pa ojunači le eden, da brani svoje ognjišče, štiti svojo ženo in otroke, potem naj meč ne prizanaša nikomur, niti nedolžnemu otroku v zibelki!

In kristjanske cerkve, katoliška, pravoslavna, in potem razne protestantovske sekte, kakor: luteranska, metodistovska, presbiterijanska, baptistovska, itd., to so vse one, katere verujejo v Kristusa in imajo za podlago svojemu verstvu sveto pismo, zahtevajo od mislečih ljudi še dan današnji, da morajo moliti takega boga, da padajo pred njim na kolena in mu neprenehoma zatrjujejo, da je on res pravi bog, usmiljen in pravičen, in da ga je sama ljubezen! In če se braniš postati lažnik na samem sebi in zatajiti svoje boljše prepričanje ter ne pripознаš tega boga, potem boš proklet, preganjan in sovražen, izdan in izobčen, in bog ti žuga z večnim žveplenim ognjem, kakor hitro zapustiš to solzno dolino, da zamore usmiljeni bog zasediti svoje neusmiljene kremplje v tvojo revno dušo.

V oni knjigi, ki se imenuje sveto pismo, je

polno takih stvari, katere niso nič manj strašne, krivične in okrutne, kakor zgoraj navedeni odstavek. In to je knjiga, katera se naj čita v naših šolah in vzgojuje naša mladina v plemenite, milosrčne in dobre ljudi?!—To je knjiga, katera se pripoznava v ustavi “svobodne” ameriške republike kot vir vse avtoritete, kot vir vse pravičnosti!? Zahteva se od nas, da smatramo take grozovite reči kot pravične, edino iz razloga, češ da je sveto pismo “božja beseda, božje razodetje”! Istina pa je, da je sploh neumnost dokazovati, je-li kaka knjiga inspirirana, to se pravi: spisana po božjem navdahlenju ali razsvetljenju, ali z drugimi besedami, da jo je bog sam spisal, poslužujoč se pri tem človeka le kot nekakega peresa; — takih dokazov ni in jih ne more biti, pa naj se cerkve še tako zatekajo k zvijači, laži in falzificiranju! Kje imajo žive priče, kje kak pameten razlog za to, ki bi ne bil v obraz zdravemu človeškemu razumu, vsem znanstvenim izkušnjam in modernemu pojmovanju o bogu? Kakor hitro priznamo, da je kaka knjiga preveč sveta, da bi vzbujala dvom, ali da bi smeli o njej le razmišljati, postanemo duševni sužnji.

Z izvanredno neumnostjo mora biti udarjen oni, ki veruje, da bi kak bog razumnim bitjem kaj razodel, a pri tem smatral za zločinstvo, katero se ima kaznovati z večnim ognjem, če bi ta bitja rabila svoje, od njega sprejete možgane in skušala razumeti to “razodetje”.

Če imamo pravico rabiti svoj razum, potem smo gotovo tudi upravičeni, misliti in uravnati svoja dejanja v soglasju s pametjo, in noben bog ne more svojih stvari radi tega kaznovati.

Znana cerkvena dogma, ki uči, da je naše izveličanje odvisno od verē, je potemtakem nestvor čisto posebne vrste. Misel, da bode slepa vera poplačana z večnim veseljem, ravnanje po pameti in izkušnjah pa da zasluži večno trpljenje, je preneslana, da bi jo resen človek pobijal; vzdržuje se na površju le vsled one nesrečne topoglave slaboumnosti in nevednosti, kar ravno se imenuje "vera". Kateri prosvitljeni in izobraženi človek je še danes v stanu verovati, da zamore kri boga potolažiti? In vendar temelji ves naš kristjanski verski sistem na tej podlagi! Judje so pomirili svojega Jehovo, kadar se je razjezil, vsaj samo z živalsko krvjo; glasom kristjanskega sporočila pa je bilo treba celo krvi najplemenitejšega človeka vseh časov (Jezusa), da se je bog nekoliko omehčal in da se je omogočilo zveličanje malega števila ljudi, kakor se glase besede v svetem pismu: "Veliko je poklicanih, a malo izvoljenih". Res je težko razumeti, kako se je mogel človeški duh radovoljno ukloniti tem tako strašnim idejam, in kako more človek z zdravim, jasnim razumom čitati sveto pismo in verovati še potem na njegovo namišljeno božje razodetje; kajti naj že vsebuje sveto pismo res-

nico ali laž, stalno vendar ne more več uplivati na svobodno mišljenje in razvoj človeškega duha.

Rešitev s pomočjo suženjstva ni vredna nič; to bi se reklo toliko, kakor izganjati hudiča z belcebubom! — — Rešitev iz sužnosti pa je neprecenljiva.

Dokler še človek veruje, da je sveto pismo nepopačena čista resnica, dotlej bode ta knjiga imela še vedno čez njega moč in svoj odločilni vpliv v življenju. Vsa današnja civilizacija pa ni nastala iz vere, marveč je dete "nevere", je posledica svobodnega mišljenja. Da prepričaš nepristranskega človeka o tem, da je sveto pismo le navadno človeško delo, duševni proizvod ali pesniška fantazija neomikanih barbarov, ni družega treba, da je samo čitaš. Čitaj enkrat sveto pismo tako, kakor čitaš tudi vsako drugo knjigo; razmišljaj o njem, kakor razmišljaš o vsebini katerekoli druge nesvete knjige; odvzemi si izpred oči mreno svete spoštljivosti, katera ti zapira jasen pogled; preženi iz srca pobožen strah; pahni s prestola svojega razuma nizkotno in grdo pošast praznoverstva, in potem čitaj to "sveto pismo" z vsemi kričečimi protislovji. in čudil se boš, kako si mogel verovati le en trenotek, da bi neskončno modro, dobrotljivo in čisto bitje sklatilo skupaj toliko neumnosti!....

Naši predniki pa si niso ustvarjali le bogov, pač pa so fabricirali tudi hudiče. Ti ubo-

gi belcebubi navadno niso bili nič drugega nego bogovi nižje vrste (angelji), kateri so pri najvišji oblasti padli v nemilost. Eni so se spuntali, drugi so bili zasačeni, da so ljubkovali in uživali prepovedan sad s soprogo najvišjega boga. Po navadi so vsi ti zlodeji s človekom sočustvovali, in iznenadi nas, ko izvemo, da se skoro v vseh bogoslovjih in verah opisujejo peklenščeki kot veliko bolj človeški, ljudem mnogo bolj prijazni in naklonjeni, nego neskončno usmiljeni in dobrotljivi "Oče" in najvišji bog dotičnega verstva ali nabožanstva. — Ali se je že kedaj slišalo o satanu, da bi zapovedal vojskovodji in svojemu privržencu, da naj pomori majhne otroke? Tako okrutna grozodejstva odredijo navadno le neskončno dobrotljivi bogovi. Kuge in bolezni pošiljajo le posebno usmiljeni bogovi. Strašne lakote, tekom katerih umirajoči otročički zaman vlečejo na materinih prsih, povzroči navadno le bog "ljubezni". Noben vrag še ni bil kedaj obdolžen tako satanskih lopovščin! — Eden izmed onih bogov je utopil pred davnim časom, kakor nam pripoveduje sveto pismo, vesoljni svet, razven osmih oseb. Vse ostalo, mlado in stāro, lepo in grdo, zdravo in bolno, vse, vse, je pogoltnila neskončna voda. Ta dogodek, pač najstrahovitejša žaloigra, katero je kedaj zasnovala fantazija pesnikova, pa ni morda delo hudičevega, pač pa čin takozvanega boga, katerega še do današnjega dne ogromno število človeštva v svoji nevednosti slavi in moli. Ka-

ko bi se pa hudobca radi takega dejanja klelo in črez njega zabavljalo!.... Neki prerok ravno tistega boga je ujetega kralja razsekal na kosce v navzočnosti veliko ljudstva. Ali se je kedaj že slišalo tako barbarstvo od najzadnjega zlodejčka?... O nekem drugem bogu se nadalje pripoveduje, da je dal glede suženjstva sledeče postave: "Ako si kupiš hebrejskega hlapca, naj ti služi šest let, in v sedmem naj bo prost, brez vsake odkupnine. Če pa je prišel k tebi prostovoljno, lahko tudi prostovoljno odide, kadar hoče; ako je bil oženjen, sme njegova žena oditi z njim. Ako pa mu je dal ženo gospodar in je rodila sinove in hčere, potem naj bodo žena in otroci v lasti gospodarjevi, hlapec pa naj odide sam. In če hlapec reče: Jaz ljubim svojega gospoda, svojo ženo in svoje otroke, nečem biti svoboden, potem ga odvedi pred sodnika, ali naj ga sam pripelje k vratom ali na prag; in njegov gospodar naj mu prevrta uho s svedrom, in naj ostane suženj za vedno."

Glasom te postave se je dala možu prostost le pod pogojem, če zapusti ženo in otroke! Ali je usilil kaki peklenšček kedaj soprogu in očetu tako krut in brezsrčen pogoj? Kdo je še v stanu takega boga moliti? Kdo more pasti pred njim na kolena, pred tako zversko pošastjo?....

Skoro vsak bog je dalje grozil, da bode izročil duše svojih sovražnikov večnim mukam.

Ali je mar hudobec svojim žrtvam kedaj kaj takega grozil?....

Prvo poročilo o hudiču se nahaja v oni vse-skozi tako "znanstveni" knjigi, imenovani "Genesis" to je: stvarjenje, kjer se glasi: In kača je bila bolj prekanjena nego vse druge živali na polju, katere je ustvaril Gospod Bog, in je rekla ženi: — Da, ali je Vama Bog rekel: Ne smeta jesti od vsacega drevesa v vrtu? Žena je kači odgovorila: Midva uživava sad od vseh dreves v vrtu; le o drevesu, katero stoji sredi vrta, je Bog rekel: Ne jejta od tega sadu, in tudi dotaknita se ne, da ne umreta. Nato ženi kača odvrne: **Nikakor ne bosta umrla;** Bog namreč ve, da se Vama, kadar okusita ta sad, odprejo oči, da postaneta enaka Bogu, in da bosta vedela, kaj je dobro in kaj hudo. In žena si je drevo ogledala in videla, da bi bilo dobro jesti od tega drevesa, ki je tako lepo in vabljivo, ker dela človeka modrega; in vzela je sad in jedla, in dala od tega tudi svojemu možu, in tudi on je jedel. — Potem so se obema odprle oči, in zapazila sta, da sta naga; in spletla sta si predpasnike iz listja figovega drevesa. In zaslišala sta glas Gospoda Boga, ki se je sprehajal v hladu vročega dne po vrtu. In Adam se je z svojo ženo skril pred obličjem Gospoda Boga med drevjem, ki je rastlo na vrtu. Gospod Bog pa je Adama poklical in mu rekel. Adam kje si? On mu odgovori: Slišal sem Tvoj glas v vrtu, in bal sem se te, ker

sem nag, in zato sem se skril. In Bog je rekel: Kedo pa ti je povedal, da si nag? Ali si mar jedel od drevesa, glede katerega sem ti zapovedal, da ne smeš jesti? Adam odgovori: Žena, ki si mi jo dal za družico, mi je dala od drevesa, in jedel sem. In Gospod Bog se je obrnil k ženi in rekel: Zakaj si to storila? Žena odgovori: Kača me je zapeljala, da sem jedla. In Gospod Bog je rekel kači: Ker si to storila, bodi prokleta izmed vseh živalij na svetu. Po trebuhu se boš plazila in prah bodeš žrla vse dni. In sovražstvo hočem napraviti med teboj in med ženo, med tvojim zarodom in njenim zarodom. In ona ti bode glavo strla, ti pa jo boš v peto pičila. In ženi je rekel: Povzročil ti bom mnogo bolečin kadar boš noseča; v bolečinah boš rodila, in svojemu možu boš podložna, in on bode gospodaril nad teboj. In Adamu je rekel: Ker si poslušal glas svoje žene in jedel od drevesa, katero sem ti prepovedal, bodi zaradi tebe zemlja prokleta; v revščini in nadlogah se boš na njej preživljal vse svoje žive dni. Trnje in osat ti bo rodila, in zelišče na polju bode tvoja hrana. V potu svojega obraza boš jedel svoj kruh, dokler ne postaneš spet prst, iz katere si vzet. Kajti prah si in v prah se povrneš. In Adam je imenoval svojo ženo Heva, to je zato, ker je mati vseh živih. In Gospod Bog je rekel: Glej Adam je postal kakor nas eden, in ve, kaj je dobro in kaj slabo. Da bi pa ne stegnil roke in ne odtrgal in zavžil sadu tudi od drevesa življenja, da bi po-

tem večno živel, ga je Bog pregnal iz vrta, Eden, da obdeluje zemljo, iz katere je vzet. In izgnal je Adama in postavil pred vrt Eden keruba z ognjenim mečem, da straži pot k drevesu življenja.”....

Kakor izvemo iz tega poročila, se je obljuba hudičeva natančno izpolnila: Adam in Evanista umrla onega dne, ko sta jedla prepovedani sad, marveč sta postala kakor bog in znala odslej razločevati med dobrim in slabim. Pri-povedka o prvem grehu nam tudi kaže, da so bogovi že tedaj ravnotako imeli strah pred iz-obrazbo in znanjem, kakor ga imajo še danda-našnji. Še danes straži cerkev nevarno drevo spoznanja in v vseh časih je skušala s silo pre-prečiti, da bi človeštvo ne zavživalo od tega sa-du ali drevesa. Duhovniki vseh ver se niso ni-kdar naveličali ponavljati stare laži in grožnje: “isti dan ko bodeta jedla, bosta umrla!” In doli raz prižnice nam še danes doni isti bojazen razodevajoči vzklik: “da ne postanete kakor bogovi in ne spoznate, kaj je za vas dobro?!” To je vzrok, zakaj vera sovraži znanost; kajti vera in razum si nasprotujeta kakor noč in dan; kjer je eno, ne more biti drugo; bogoslov-je je modroslovju smrtna sovražnica. Z og-njenim mečem prokletstva čuva cerkev sovra-ženo drevo spoznanja, in kakor je v paradižu bog preklel radovednega človeka, tako prekol-ne tudi cerkev v najtemnejše peklenske globo-čine vse one resnicoljubne mislece, kateri se

drznejo raziskavati resnico in zavživati sad od drevesa spoznanja, da bi postali enaki bogu to je najvišjemu razumu. Če bi bila ona pripovedka o stvarjenju prvega človeka resnična, ali nimamo potem večjega vzroka, da smo hvalježni kači, t. j. hudiču? — Satan je bil po tem takem naš prvi učitelj, prvi nagib, da se je človek začel učiti in spoznavati, prvi nasprotnik nevede, prvi ki je divno besedo "svoboda" šepnil v človeško uho; vrag je potem takem izvor človeškega dostojanstva; iz njega izhaja nemirni duh človeški, kateri v svoji vedoželjnosti sprašuje, dvomi, ki je oče razmišljanja in raziskavanja, in ki je dal podlago napredku, — da vsej civilizaciji!!....

O, daj moji duši raje nepokoj, nego mrtvaški mir vere in nevede! Preženi me iz para-
diža, če hočeš, toda daj mi prej okusiti sad od drevesa spoznanja!!

THE

Naročite se na edini slovenski svobodno-
miselni list v Ameriki

GLAS SVOBODE

ki izhaja dvakrat na teden in sicer ob tor-
kih in petkih ter stane za Združene drža-
ve za celo leto \$2.50 in za pol leta \$1.25.

Kdor pošlje \$2.60, dobi celoletno na-
ročnino na Glas Svobode, zraven pa mu
pošljemo poštnine prosto knjigo:

Kako postati državljani.

CENIK KNJIK

ki se dobe v zalogi tiskarne Glas Svobode:

Kako postati državljani.....	50c
Škof proti župniku.....	35c
Priповest o kranjskem kaplanu.....	50c
Krvava noč v Ljubljani.....	35c
Škof proti župniku.....	35c

Naročila v gotovini, znamkah ali poš-
tni nakaznici je poslati naravnost na:

Glas Svobode Co.

**2656-2658 So. Crawford Ave.
Chicago, Ill.**

Za tiskovine in društvene potrebščine
obrnite se na našo tiskarno. Naše de-
lo je lepo, dobro. Podpirajte domačo,
unijsko tiskarno!

